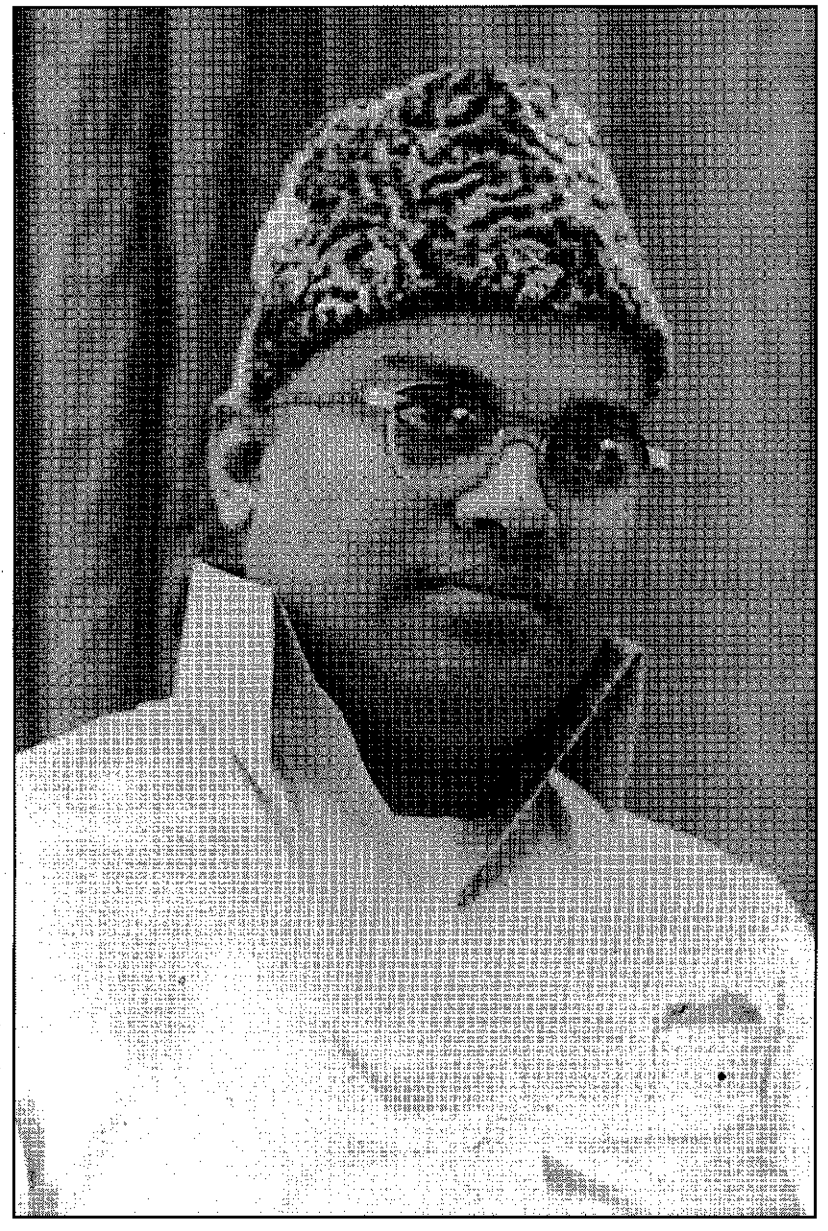
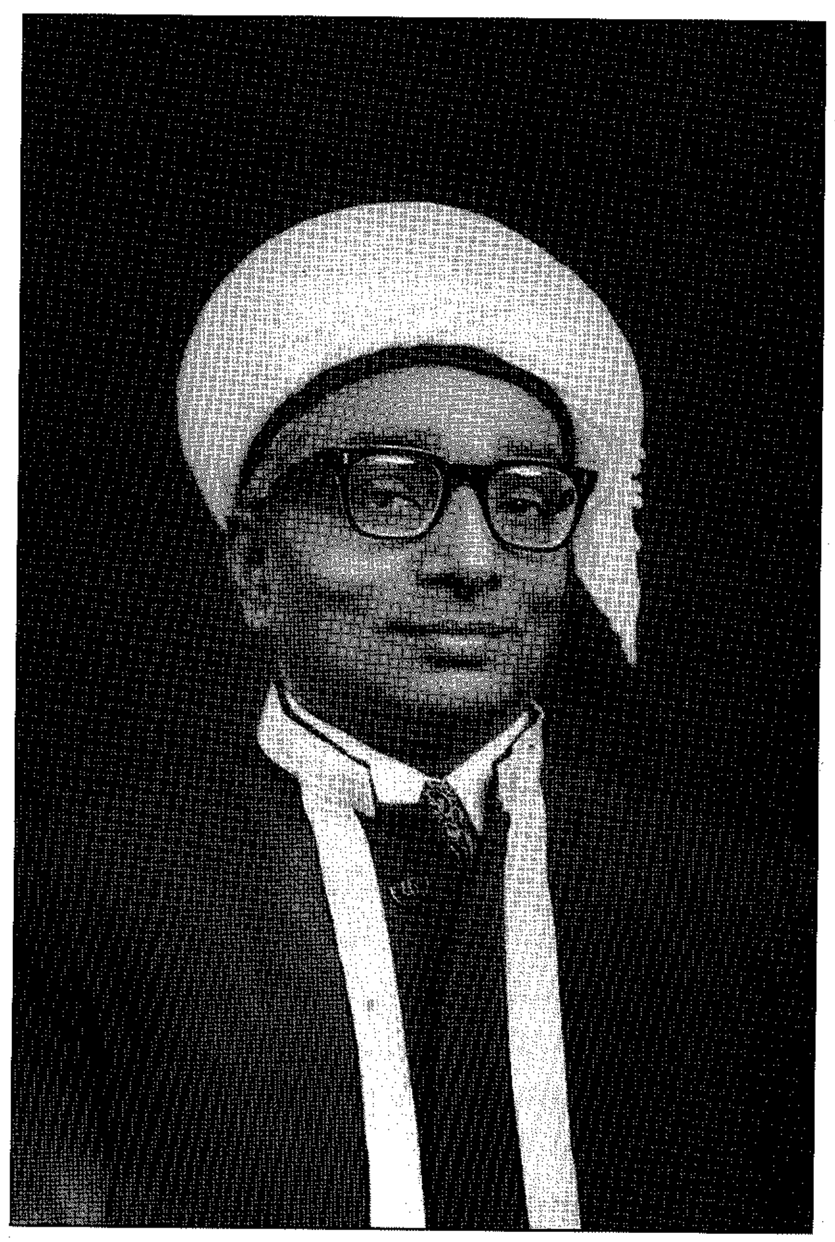
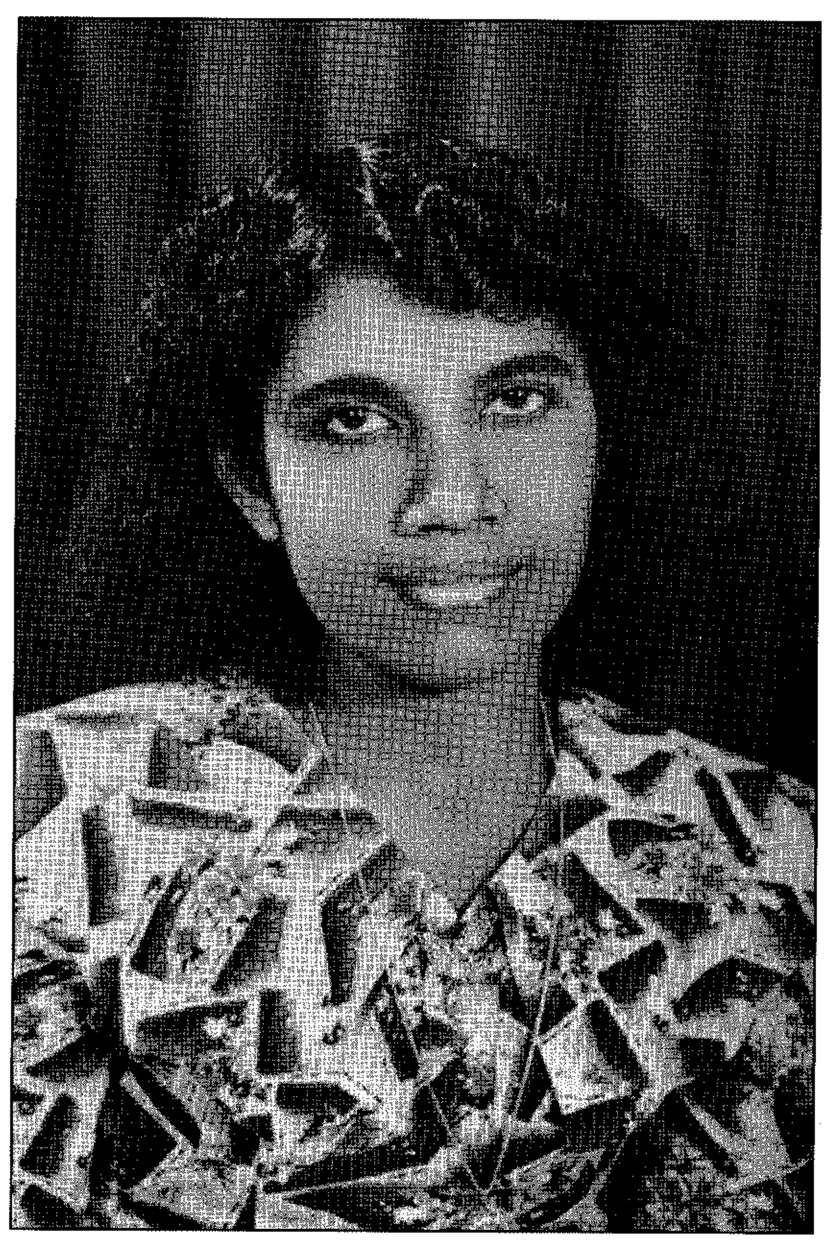

ދިވެހި އަދީބުން 3

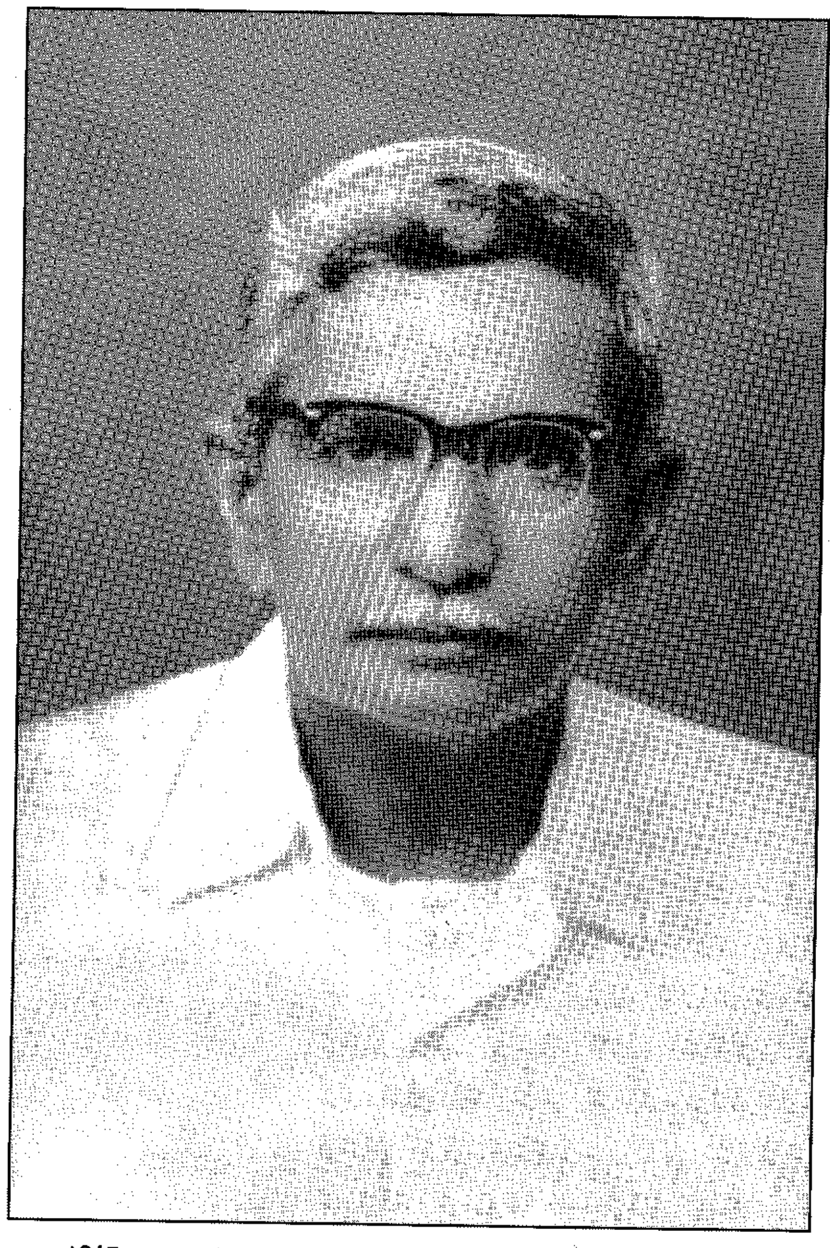
އަލްއުސްތާދު އިބްރާހީމް ޝިހާބު 10 އޮކްޓޫބަރު 1922މ - 14 ޖެނުއަރީ 1988މ

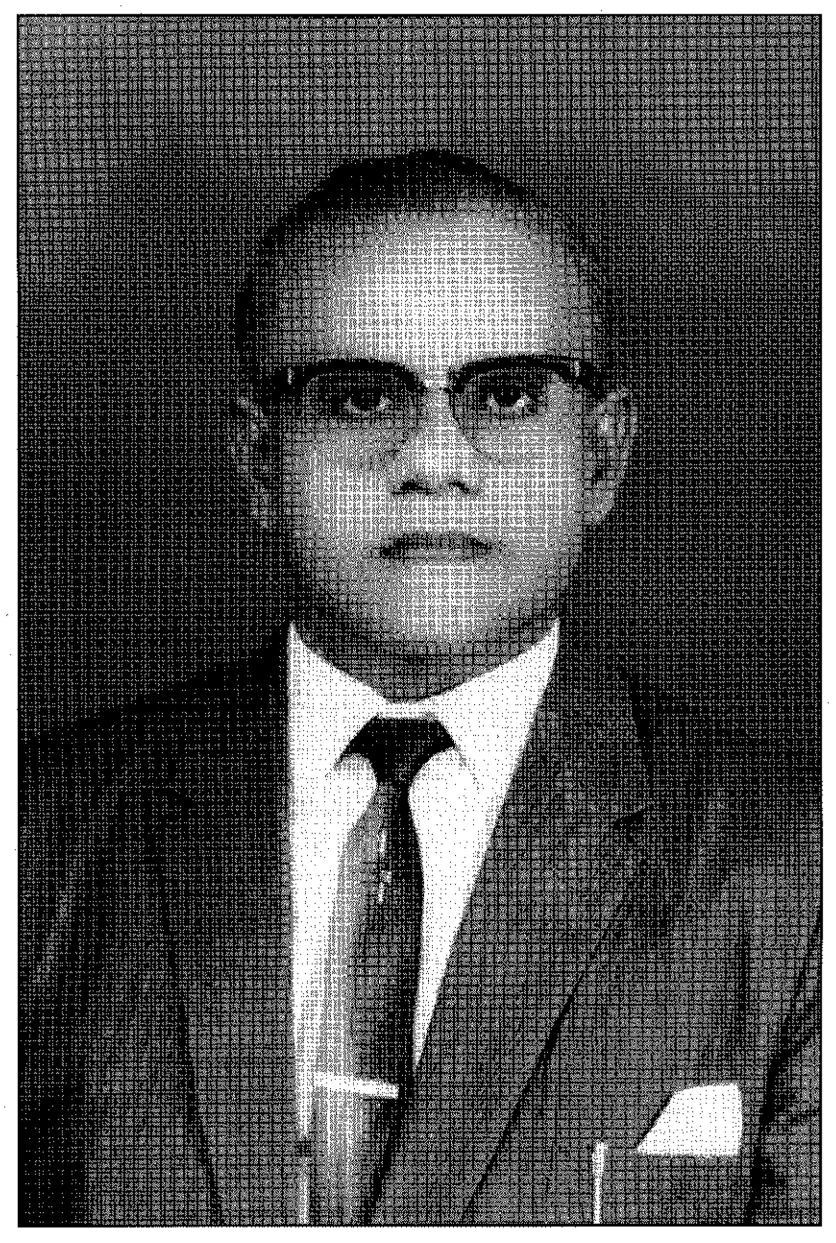
އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޖަމީލް 01 ޖޫން 1915 ވަ - 01 ޖޫން 1989 ވަ

އަންނަބީލާ އާމިނަތު ހުސައިން 16 ޛުލްޤިޢްދާ 1335ހ - 26 ޖުމާދަލްއޫލާ 1411ހ

އަންނަބީލް ކަރީމް މުޙައްމަދު ދީދީ 15 މާރިޗު 1896އަ - 15 އޮގަސްޓު 1967އަ

އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް ހިލްމީ ދީދީ 07 ނޮވެމްބަރު 1909މ - 05 ސެޕްޓެމްބަރު 1992މ

އައްސައްޔިދު އުމަރު ދީދީ 1916މ - 10 އޮކްޓޫބަރު 1988މ

ދިވެހިބަހާއިތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު

19 ޖުލައި 2000

بسم الله الرحمن الرحيم

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު

މާލެ،

ދިވެހިރާއްޖެ.

"ވަންތަރިޔާރިދީ ބަސްތަކަން ބަލްދާޖާން

ފަންނަވަތް ދިސްކާން މިހިރުން ފުރާވާން

އަންގެދީރިމީ ތަސްލީމާން ސަލާމް

ލިއްވުން ސަލާމް އަދުގެއަށަދަން އަން

އާލިން އަސްބާބުން އަދި ތާބިއުން

ސާލިހީލިއްވުން ސަލާމުގެ ނުވަލާ"

މިއީ "ދިވެހިއަދަބުން" މިނަގުމުގައި އަލުގަނޑުވެން ޝާއިރުކަމުގެ ނިދާ،

ކުޅުކުރި ލޮޅެފާޅުގެ ސިފަސިފާގެ 3 ވަނަ ފާހަގަ. މިފާހަގަ ނުކުތުމަން

ކަސްދުކުރެވިފައިވާތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ދުވަހުގެ ޒާތުގައި

ފާހަގަކުރި ޖުލައިމަހުގެ 8 ވަނަ ދުވަހުއެވެ. ނަމަވެސް ކަންތިރާމުގެ ޒާތުން

އެދުވަސް މިވަހަކަ މިފާހަގަކުރެވުނީ، ކުރަތުންކޮށް ޖަސްވުފައި ޖުލައި 19

ވަނަ ދުވަހާއި 20 ވަނަ ދުވަހުއެވެ. އެއްން އަހަރުއަހަރާ ތަފާތު ޒަތުކަރެވެ.

މިފަހަރު އެދުވަސް މިފާހަގަކުރެވުނީ "ދިވެހިޖުމްހޫރިއްޔާގެ ފެއްމި

ބައްދަލުވުމުގެ" ސިފައިގައެވެ. މިއީ، ފާހަގަކުރީ މިގަހަލަ ފުރަތަމަ

ބައްދަލުވުމެވެ. ވީމާ މިފަހަރުގެ އުތުމަތުން ފަސްކަރުލުވިއްޖެ ބައްދަލުވުމެވެ.

އެނގިވަޑައިގަންނަވާނޭ ފަދައިން، ޖުމްލަ 8 ވަނަ ދުވަސް ހިދުމަތްތެރިންގެ ދުވަހުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވޭ، ރިޕޯޓަރުންނާއި ޖަގައި ޒުރަބަޔަ ބާރުވެ ސާފުވެރި ކުރުވުން މަޤްޞަދު ކަމުގައިވާ "އަލްއިޞްލާޙު" ނުކުތުން ދުވަހަކީ، އެއީ ކުރުގަޑިއެއްގައެވެ.

މިޤައުމުގައިވެސް ރިޕޯޓަރިންގެ ތެރެއިން 6 ބޭފުޅުންގެ މައްސަލަ ކަމާބެހިފައިވާނެއެވެ. އެބޭފުޅުންނަކީ:

1- އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝިހާބު
2- އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޖަމީލު
3- އައްސައްޔިދު އާދަމް ޙުސައިން
4- އައްސައްޔިދު ވަޙީދު މުޙައްމަދު ދީދީ
5- އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް ރިޟާ
6- އައްޝައިޚް އުމަރު ޒާހިރު މިއެވެ. މިބޭފުޅުންނަށް ފަދައިން، މިއިން ކޮންމެ ބޭފުޅަކުވެސް، އެބޭފުޅުންގެ އަދަބީ މުޤައްދިމާގެ ކޮންމެ އަދަދުގެ ޤައުމީ ކާމިޔާބީގެ ހިސާބުން ހަރުދަނާ އަދި ކޮށްފައިވާ އެތައްކަމެއްގައިވެސް އެގޮ ޤައުމީ ހިދުމަތްތެރިއްކޮށް ހަމައެކަނި ފާހަގަކުރެވޭ މުއްސަނދި ތަރިކައިން ބޭފުޅުންނެވެ.

"ރިޕޯޓަރު 1" ގައި ތަޢާރުފުކުރެވޭ ބޭފުޅުންނަކީ:
އަލްވަޒީރު އަޙްމަދު އުމަރު މާލޭކޮޅުގައާ
ބޮޑުތަކު ޙުސައިން މަނިކުފާނު
އައްޝައިޚް މުޙައްމަދު ޖަމާލުއްދީން (ނައިބުތުއްޓު)
އަލްވަޒީރު ޙަސަންފުޅު ހަކަމާ މަނިކުފާނު
މަޢުރޫފު ކުޑަ އަލި ދީދީ
ފަސްލަތުއްޝައިޚް ޙުސައިން ސަލާޙުއްދީން މި 6 ބޭފުޅުންނެވެ.

"ރިޕޯޓަރު 2" ގައި ހިމެނިފައިވާނީ:
އަލްފާޟިލް މުޙައްމަދު އިސްމާޢީލް ދީދީ

އަލްއުސްތާޛު އަޙްމަދު ޝާކިރުޙިލްމީ
އަލްއަމީރު މުޙައްމަދު އަމީން
ވަސީލަތުއްޝަރީފް ޢަބްދުﷲ ޖަލާލުއްދީން
އައްސައްޔިދު ބޮޑުފެނުވަލުގެ ސީދީ
އައްޝައިޚު ޙުސައިން ޞަލާޙުއްދީން ޖ. 6 ބޭފުޅުންނެވެ.

މިފަހަރު ޗާޕުކުރާ "ދިވެހި އަދަބުން 3" ގައި މިވަނީ، އަލުގަނޑުވެސްގެ ވަރަށްފަހުގެ ބޭފުޅުންނަކީވެސް. އެއީން އެއްވެސް ބޭފުޅަކާ، އަލުގަނޑުވެސްގެ ތަރުޙަލާ ނަމަވެއްޖެވެ. ނަމަވެސް އެބޭފުޅުންގެ އަދުގައި ލިޔުއްވުންތަކާއި، ދީނީ އިލްމީ ތަޢުލީމީ ފަންނުތަކާއި، އާއިލީ ތަޢުލީމީ ޚިދުމަތް ލިބުނު އަލުގަނޑުވެސް އެކަނީއެވެ. ދިވެހިބަހުން އެތަކެއްގެ ވަރަށް ލިޔުއްވުން ޙަވާލާ ލިޔުއްވުންކަމަށް ދެވަނަ ބާބުންނެވެ.

އަލުގަނޑުގެ މިބަޔާނާ ސިނާޢަތުގެ، މިޤަވާޢިދަށްވުމުގެ، އަލުގަނޑުގެން އެދިފަތުއްގެ ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ނާއިބު މުދީރު އަލްއުސްތާޛު އަޙްމަދު ޝާކިރު ތިބުނުގައި އިސްވެރިންގެ ކުރުގައިވާ އަލްއުސްތާޛު ޙުސައިން އަބުބަކުރު، އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ވަޙީދު (ހަސަދު) އަށް އިޚުލާޞްތެރި ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ. އަލުގަނޑުގެ އިސްވެރިން އަދިވެސް ތަރުޙަލާ ކުރެއްވުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމަށް މިންވަރު ލިބުނުކަމަށް ދުޢާކުރަމެވެ.

17 ރަބީޢުލްއާޚިރު 1421
19 ޖުލައި 2000

އައްބާސް އިބްރާހީމް
ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ
މަރުކަޒުގެ ރައީސް

އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝިހާބު

އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝިހާބަކީ މާފަންނު ބަޔީކޮޅާގެ ވަސީމުއްދީނުގެ ހުސައިނުގެ ޞަލާހުއްދީން އުއްތަމަ ފަނޑިޔާރު ދަރިކަލުންނާގެ ބޭފުޅެކެވެ. އެދަރިކަލުންގެ މަންމާފުޅަކީ ގުދުގަނޑުވަރު ތުއްތުގޯޅިއެވެ. އެދަރިކަލުން ދުނިޔޭގެ އަލިކަން ދެކެވަޑައިގަތީ 1 ޝަޢުބާން 1342 ހ. (10 އޮކްޓޫބަރު 1922 މ.) ގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރަދަރުގައެވެ. އެދަރިކަލުން ފުރަތަމަ ކިޔަވައިދިނީ ވަސީމުއްދީނުގެ ހުސައިން ޞަލާހުއްދީނުގެ އަރިހުންނެވެ. ގެދޮރުގައި ޤުރުއާން ކިޔެވުމާއި (އަލްމަރްޙޫމް ޙުސައިން ޞަލާހުއްދީން ގެދޮރުގައި) އިންނެވެ. އޭގެފަހުން މިސްކިތުގެ އަޅުގަނޑު ތަރިކަތުޒިއުރާ އިންގިރޭސި ބަހާއިބައިބަހާއިން ދަސްކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބުނެވެ. އެދަރިކަލުން އަރަބި، އުރުދޫ، އިނގިރޭސި ބަހުގެ ދެނެގަނެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އުރުދޫބަހުގެ ކިޔެވުންތަކުގައި ކުރިއެރުން ހޯދައިގަތުމެވެ.

އެދަރިކަލުންގެ ޝާއިރީގައި ބެލިއިރު ރިވެތިބަހުގެ ބޭފުޅެއްގެ ކިޔެވުންތަކެވެ. މިއުސްތާޛުގެ ޝާއިރީ ހުނަރުވެރިކަމެވެ. އުއްތަމަ ރީތިބަހުން ހުށަހަޅުއްވެ. އަޅުއްވަވާ އުފެއްދުންތަކެއް ބޭނުންގެ ކުރިމަތިން ތަރުތީބުކޮށްދެއްވެ. ލިޔުންތެރި ބޭފުޅުންނަށް ބޮޑުވެގެން އުޅުއްވިއެވެ. އަދި ފާއްސަކަން ވެރިކަމުގެ ދިވެހިބަހުގެ އެދަރިކަލުން ހުށަހަޅާ މަޖިލީސް ނުވަތަ ވަޑައިގެންފައިވާ ވެރިކަމުގެ ގޮތުގެ ޝާއިރުއްޝަބާބެވެ. އިބްރާހީމް ޝިހާބުގެ ތަރުތީބުކުރި އުސްތާޛުގެ ދިރާސާ އަލްއުސްތާޛު ހުޅުއްވައި ޤަޞީދާ ދީވާނު ކޮށްދެއްވި "އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝިހާބަކީ" އަދިވެސް. އަދި

ސާބިތުކުރެއެވެ. ބަސްތޯރުނުދިރީއެކެވެ. ކިޔަނުމަ ފުރުސަތުބަޔެއްގައި
އެނބުރިގެން އައިސްބައިޓަރިޔާއި ކުދިޔާރަ ދުވަހިކަހޭތަކުގެ
ވިދާޅުވެއެވެ.

މިއުންމީދުގެ ތާރީޚުން ބަޔާނުން "އައްޔަރުބީ" ގެ ދުވަސްވަރުން
ފިޔަވައި ދުނިޔޭގެ ފަތިހު ޚިލާފަށް އިސްލާމްދީނުގެ ރަހުމަތްތަކެއް
މިއުއްމަތަށް ފެނުނީ އަބަދުވެސް. އެމީހުންތަކުގެ ތަރިކައި
ސަރުކާރުގެ ރަހުމަތުގައި ސާބިތުކުރިއްވާ "ބިސްމިﷲ އަލް ރަޙްމާނިﷲ"
އާއި "އިލާހީއަކީ އަލްލާހު އެކަނި ކަލާނގެއެވެ" ފަދަ އަސާސީ
ޙަޤީޤަތް ހިތުގައިވެއެވެ.

ފިޔަވައިލާގެ ތާރީޚުން ބަޔާނުވާ އިސްލާމީހަކީ ދިވެހި ބަޔަކުން
ތައުރީދުކުރުމުގެ ނަމޫނާ ދުވަހަކުވެއެވެ. އެއީވެސް ފަހުގެ ބަޔަކު
ވަރަށް ބަޔާން ދުވަހިއްޔާ ހަރުދަނާ ދިރިހުރިވާ "ހިރިގަނޑު" ކަމެވެ.

ފަރުވާހަކަތް ބަޔާނުން އިސްލާމްދީނަށް ފަތުރައިދިނީ ފަހުން ތާރީޚުގެ ރަހުމަތެއް
ސާބިތުވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ފަރުވާހަކަތް ފަދަ ދިނުމަށް
ސާބިތުވާކަމުން "ދިވެހިރަސްކަލުން ފުރިހަމަ ގައުމެއް ހިމެނޭ ކަނޑު
ތަރިކައި ރަޙްމަތްތެރިކަން ފުރިހަމަ އިސްލާމީދީނުގެ ފަހުގެ ފަރުވާ އެކަމަށް
ހެދުނެވެ. އަހަރެމެންގެ މަޤްޞަދު ފަރުވާގެ ދިރާސާކުރުމަށް ހިމެނޭ
ވިސްނުމުގެ ރާއްޖެ ފަރުވާގެ އެކަމަށްޓެވެ. މަޤްސަދަކީ ނަމަވެސް
ސިފަކުރުމާއި ދިރާސާކުރުން ގައުމުގެ "އަހަރެމެންގެ ރާއްޖެ" ދިގު ޒަމާނެއް
ނަމުގެ ދަރިކަމާ އެކުލަވައި ހަމަހަމަކަމާ އެކަހެރި ބައިތުލްމާލަށް
ބަހައްޓައިދޭނެވެ.

"ދިވެހިން ސަލާމަތުގައި ތަރުކީބު އަދަބުވެރި ވެރިކަމުގެ
މިލަން ފުރިހަމަ އެކުވެރިކަމަށް އަސާސްތަކުން ވެރިކަމުގެ

ވިދާޅުވީމާ ވަޒީރު ކޮންމެފުރަތަކާ ފޮނުވަނުން ބެލުވުން

ވިދާޅުވީ ފޮނުވިކާލުންނަން ހިތުގެ ހަމަވާކަރެއްވުން

އެކަނިވެރިކަން ޖިހާދަތަކުން އެދެއްޔާ ހަމަޖެހުންފިލާ

އެކަނިވެރިކަން އަހާރު މިބުނުން ހިތްނިވާވާ ވެރެއްވުން

މިފަދައާދެވުރު ޝަރީފާރުގެ ސަލާމަތުން އަދި ހަމަކުރަން

މިއްޔަތުން އެކިއަހަރެއްފުށް ވެހިން ނުކޮށްވަރުއްވުން

ހަޔާތުން ޖަހަން ހިތްލާތަކު ކުރާލުން ސަލާމަތުން ލަން

ސަލާ އެހެތުންގެ އަރިހަށް ނުވާތަކާ ވެރެއްވުން"

ހަރުދަނާކަމާއި ވާތްޕަތުގެ އެއްބާރުލުމުގެ ތެރެއިން "އެއްމިތުރުގެ އަރިހަށް" މިލައިގަނޑުތެރެއިން ހަމަޖެހިލައިފާ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ނިކަމެތި ހިތްދަތިކަމާއި ބަސްބުނެވޭ. މިއީ ބަޔަކުގެ ވަރުގަދަކަމުން ޙައްޤުވާ އިހުސާސް ފޮނުވާލަމުން ހަމަޖެހިލައިފާވާތީއެވެ. އެހެންވީ އިހުސާސްތަކުން އެނިގެން ނުގެނުވައި، ދިރިހަމަކުން ބަޔަކުހިތްތަކުގެ ބަޔަކުހިތްތަކުގެ އަގުވަޒަން.

އެއްމިތުރުގެ އަރިހަށް އެގޮތަށް ނުކުޅުނުހިސާބުން

އެއްމިތުރު އުފާވެއްޔާ ދެވިދާހަނަ ހަމަޖެހުން

ދިރިއުގެ ސަލާމަތުން އިރުދާ ބަނޑުގެ ހިތުގެ ސަލާމަތުން

ދިރުވާނެ ހަމަނާ ގަނޑަކަށް ހިތި ހިތްޕަލުން

******

މިތުރުންގެ ހިތަށް ދަތިކަމާ ކަންތައްތަކު ނުއެއްވުން

ވެރިކަމުގެ އުސްލޫބުން ނިމުމުގެ ފުރިހަމަ ބަލަދަން"

ވަރުގަދަކަމުން ހަމަޖެހިލައިފާ ވާހަކަތަކުގެ މިސާލެއްގެ ކަމުގެ މިލަފަރުން ބަޔަކުހިތްތަކުގެ.

"ކުރުނުކުރާނާ   ފެއްދީ   ހިނގަމް
ދުރުނުގާނާ   އޫރުން   ސިއުމަތް

ނާހިނގަމަކާއިގެން   އުފާރީ
ދިރިއުޅުމީ ހަސްގުރާމް ކަންފުޅުން
ދިރިއުޅުމީ   ހަސްގުރާމް"

އިބްރާހީމް ޝިހާބުގެ އަދަބީ ޙަރަކާތްތަކަށްވުރެ ދިވެހިބަހަށް ކޮށްދެއްވި ޚިދުމަތުގެ ބޮޑުކަމީ ފާހަގަކޮށްލެވޭއެވެ. ސަރުކާރުގެ ޚަބަރުގެ ޝުޢޫރުޖަރީދާގައި، މުދީރުކަމުގައި އުޅުއްސަ ހިންގެވުމަށް ކުރެއްވި މަސައްކަތްތަކާއި، ބަސްކޮޅުތަކާ ފުރިހަމަކުރުމަށް ދިވެހިބަހަށް ކޮށްދެއްވި ޚިދުމަތުގެ އަގުވަޒަން ކުރެވޭނެއެވެ. އެމަނިކުފާނު ބަޔާނުކުރި މަޢުލޫމާތުގައި ހުންނަވި ދެވަހިބަހުގެ ދިވެހިތާރީޚާއި ބަސްކޮޅުތަކަން ބަލާކުރަ ހުރިހާ ދިވެހިންގެ ބަހުސަކަށް ފުރަހަމަގޮތް ބަސްކޮޅުކުރެއްވުމަށް ބޭނުންތެރި އެދުލްއަޤްލީކޮށްލެވޭ ހަރުދަނާކަމަ ބާރުމިއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނު ލިޔުއްވުއްވި ލިޔުއްވުންތަކުގެ ތެރެއިން ލިޔުއްވުއްވިގެން ނިކުމި އައްޗާމީނު ލިބިއްޖެއް ފަރިއްޗު އަދަބުގެ ދަސްކުރުގެ ދުވަސްވަރުގެ މަސައްކަތް ލިޔުއްވާފައިވާ ތާރީޚުގެ ފަހަރު ކުރެވޭއެވެ. ތަރުޖަމާކުރެއްވުން އަޅުއްވި ފާހަގަކުރެ ކުރިއަށް ޤައުމީ ޙައްޤުއެވެ.

އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝިހާބު އަވަހާރަވީ 14 ޑިސެމްބަރ 1988 ވ. ދުވަހުގެ ރޭ 12:15 ގައި ސިނގަޕޫރުގެ ހޮސްޕިޓަލެއްގައެވެ. ފަސްދޫރުވިކުރިއާޔަ 15 ޑިސެމްބަރ 1988 ވ. ދުވަހު ސިނގަޕޫރުގެ ކުއްލިއަކަށްދާ ގައުމީސްތާނުގައި އެމަނިކުފާނުގެ އިސްޖަހާތެރި ބަނދު ފަރުވާ ލިބިގެން ސަރުކާރުގެ ހަމަބައިގެ ކައިރިގައެވެ.

އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޖަމީލު

އުސްތާޛުލްޖީލް އައްސައްޔިދު އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޖަމީލަކީ މާލޭ ބޮޑުގަލުގެ ދުސްތޫރީގެ ދަރިކަލުން. މާފަނުން ދަރިކަލުންގެ ޢަބްދުﷲ ދީދީ (އަލްފާޟިލް ޢަބްދުﷲ ކަމާލުއްދީން ބަނޑާރަ ނައިބު މަނިކުފާނު) ގެ ބޭފުޅެކެވެ. އެމަނިކުފާނުގެ ވަނަވާރު ލިޔެފައި މިހާރު ހުރީ (ކަނބާދުރުގެ އަޙްމަދު ސާލިހުގެ) ގެ އަރިހުގައި ދީދީއެވެ.

އެމަނިކުފާނު ދުނިޔެއަށް އުފަންވެވަޑައިގަތީ 16 ޖުމާދަލްއޫލާ 1333 ހ. (1 މޭ 1915 މ.) ވީ ހޯމަދުވަހު ފަތިހު ފުރަތަމަ މާފަނުން ދަރިކަލުންގޭގައެވެ.

އެމަނިކުފާނު ކުޑަކޮށް ހުންނަވައި ވިދާޅުވީ އެމަނިކުފާނުގެ މާމަ ދަރިކަލުންގެ ދީދީ (ދޮންކަލޯކާގެފާނުގެ ބޮއްބޮމަނިކާ) އާއި ބައްޕަ ދަރިކަލުންގެ ޢަބްދުﷲ ދީދީ އާއި، ބޮޑުބެބެ ޙުސައިން ސަލާހުއްދީން ކިޔެވުމާއި ދިރިއުޅުއްވުމުގެ އަރިހުގައެވެ. ދޮންބެބެ އައްސައްޔިދު މުޙައްމަދު ސަޢީދު ދީދީ އަލްއަމީރުގެ އަރިހުގައެވެ، އަލްމަރުޙޫމް ސަލާހުއްދީން އޮތުމަ އަލްމަރުޙޫމް ސަލާހުއްދީނާ (ވަރަށް އަލްމަރުޙޫމް ސަލާހުއްދީން މަޖިލީހުގާ) އިންނެވެ. އަބުރުން ވިސްނުގެ މަރުޙޫމް މުޙައްމަދު އާދި އަލްޢަލީއްޔާ އަލްއިބްތިދާއީއްޔާ އާއި އަޖުރުން ދެނިވަރުސީއިންނެވެ.

އެމަނިކުފާނަކީ ދިވެހިބަހުން ހުނަރުވެރިކޮށް ކިޔަވާ ނުކުތާ އެނގޭ ބޭފުޅެކެވެ. އެމަނިކުފާނަކީ ހުނަރުވެރިކަން ވާގި ބަޔަކުން ފަތުރުއްވި އަޅުގަނޑުމެން ޝާއިރުންނެވެ. ވަރުގަ ފިލާވަޅު ތަފްސީރުވީއެވެ އުފެއްދި ބަސްކޮޅުތަކެއް ހުރިއެވެ.

ވޮންލޯޑިނާކުގެ އުދަރުދަގައި އެންގެ އަރިހަށް "އުޞޫލުތަކެއް ތަންތަރި" އެވެ. އަމިއްލަފަރާތްތަކުގެ ވޮންލޯޑިނާކުގެ ޚާއްޞަކޮށް ސަރަހައްދުތަކުގެ ޢިލްމީ ދިރިއުޅުމަކީ ގުޅިގެންވާ ތަނެއް ރަސްމީ ދަރުސްތައް އަލްއުސްތާޛު ޖައުހަރުން އަލްއުސްތާޛު ދެއްވާފައިވާ ތަޢުލީމާއި ބެހޭ ފިކުރުތަކަށް "ފަސްދަރުސް ޢަރަބި ބަހުން ތަރުޖަމާކުރެއްވި ޖަމާޢަތުގެ ހިނގާ ޝަރީޢަތް ބެލުން. ސަލާމްކުރެއްވެވެ. އަމިއްލަފަރާތްތަކުން އިޖްތިމާޢީ ދީނީ އަދަބު ހުނަރު ތަޢުލީމު ދެއްވާ ރަސްމީ. " ޢިލްމުވެރިޔާ އަލްއުސްތާޛު އަބްދުﷲ ނަޖީބު ފިޔަވައި "އަލްއުސްތާޛު އަލްއަމީރު ޢިލްމުވެރިޔާ ރަސްމީ ވޮންލޯޑިނާއި ބެހޭ ދަރުސްތައް ސަރަޙައްދު ހުނަރުގެ ފުރުޞަތު ނަގާ ރަސްމީ ދަރުސް ހިންގައިދީ ތަޢުލީމު ދެއްވާ ރަސްމީ ސަރަހައްދުތަކުގެ ފަރާތުން ސަޢުދީ ޢަރަބިއްޔާގެ ވަޒީފާގައި ހުރި ރަސްމީ ދަރުސް ފުރުޞަތު ޙާޞިލްކުރެއްވި އަލްއުސްތާޛު ދަރުސްދީ ސަރަހައްދުތަކުގެ ތަޢުލީމީ ޝަރީޢަތް ފިލުވާ ފުރުޞަތު ލިބިގެންދިޔައެވެ."

ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ނަޒަރު ހިންގައިދާއިރު ވަޒީފާތަކާއި ކުދިކުދި ބައިބައިގެ ދިގުމުއްދަތަކާއި ތަޢުލީމާއި ކުޑަކުދިންނާއި ޝަރުޢީ ކަންތައްތަކާއި ވަޒީފާތައް ތަޢުލީމީ ދިރާސާތަކާއި ހިނގާ ރަސްމީ ރަސްމީ ފަރާތްތަކަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ހިނގާ ރަސްމީ ދަރުސްތަކުގެ ފަރާތުން "ޢިލްމުވެރިޔާ 1، 2، 3" ދިރާސާކުރާ "ވޮންލޯޑިނާ" ދަރުސްތަކަށް ދިވެހި ތަޢުލީމާއި ބެހޭ ދިރާސާ ކުރެވެއެވެ. ދިވެހި ބަސްތަކުގެ "ޞަޙީޙު ތަރުޖަމާ" އާއި "ދީނީ ދަރުސް" ފިޔަވައި ރަސްމީ ކުރެވެއެވެ. ބަސްފޮތް ވޮންލޯޑިނާކުގެ ތަރުޖަމާ ބެލުމުގެ ތަޢުލީމީ ރަސްމީ ދިރާސާ ކުރެވިފައިވާ ބަސްފޮތް ޚާއްޞަ ރަސްމީ ދަރުސްތައް ތަރުޖަމާކުރެއްވި އިޖްތިމާޢީ ޚިދުމަތް ދޭ ތަޢުލީމީ ދަރުސްތަކެވެ.

އެމެރިކާނުގެ ވަޒަން ބަހުރުވައިގެ ތަރިކައިގައި ލޯބިގެވެފާއި ވަސްވިލާ، ގައުމީވެފައި ހިލުރިވެސްތަކާއި، މަދަހާއި، ތައުރީފު، ނަސޭހަތާއި ވައުޒު ހިމެނިފައިވެއެވެ. މިއިން ކޮންމެ ތޮރިގެއްގައިވެސް ފާހަގަކޮށްލެވޭ ޔިތަންގެ ފެވެއެ. އެބަރުއްޖެވެ. މިސާލަކަށް ލޯބިގެ ތޮރިގެން "ބަޔިތުގެ އަސްލު" ވަށްވާއްގޭމޮން "ދުނިޔެ" ފައުމީ ގޮތުން "ވަޒަމީ ސަލާމް" ހިކުރިގޮތުން "ވަގުތީ ކޮއިތްބޮވަޒާން" މިވައިގަނޑު ނަންނަރުގެ ތަރުގައިވާ ވެންވެރަން ކަލިހިންގައިދަރަބައްލަވާށެވެ.

ބަޔިތުގެ އަސްލު

"ވާރަގެއް ނޫން ބަޔިތުގެ އަސްލުކޮށް ދިލަކީ
ވާރައްތަން މިތުރާތަފް ފުރުބާންފުލަކީ

****

ދުނިޔެއި ވާތަނާ އުކުއްޗާ ވަޔިފިލިއުން
އުނިކަފާ.... ނޭބުގެ ގުޅޭ ވަޔިފުންނޮ ކަލަކީ"

ދުނިޔެ

"ރާގަވީ ހިތިލަންޖުމަކާ ނުތިދަރީ
ވާލަޑުން އޭގެ ތޭޖަކާ ގެއްޑުރީ
ދާލަގުނުދުނިޔެ ރިނީގެ ފުނުމިރީބަގެންދަރީ
އާލަގެއްގައި ރިއިނާކަންނުތާއަންގަރީ

****

ފިހަރަނތަކައްފުން ދިފާތަރިތަކުން

ށަހީދާ ބިލަންދޫށް ދޫކޮށްއަލުން
ލަހީގައި ހިނގާފުށުމަށެއް ބޮޑުވުން
އުޅުލަހީގައި އަނިރިރިސްފުގޭ ގުޅުކުރީ"

ޤައުމީސަލާމް

"ޤައުމީ މިއެކުވެރިކަންމަތީ ތިބެގެންކުރީމެ ސަލާމް
ޤައުމީބަހުން ދިނަށްޤާދުޢާކުރަމުން ކުރީމެ ސަލާމް

****

ނަސްރާނަސީބާ ކާމިޔާބުގެ ނިޝާނަކަން ހިމެނޭ
ފެއްސުނަރާމާ ކުރެއްވި ފެނުމުން ކުރީމެ ސަލާމް"

ތަބުތުތަކާއި މީފަހުން

"ދުސްވިލަހުންނޭ އާދަމުން ކުރަންއެވާ އެދިގެންދަނީ
ދުސްތާގެ ބޭރުން ފުނޑޭނޭ ދަވުތުކުރަމުންދަނީ

****

ކުރިލަގެތުގެ އަހިސަލަ ލިބޭކުރިކަން ތަވީނާ ކަލަހިލާ
ކުރިހާލަފެއް ކުރަންއުފާލިކަން އެސޭނޭ ކަރިލަނީ"

އަލުއްސަބާދު ފުރައްވަދު ޖަހުލުގެ އަދަދި ޚަރަކާތްތަކުގައި ދިރުވިބަހަން
ކަންދެއްތަވިފާވާ އަގޮބޭޖެ ހިދުލަތުތަކުއް ކަލަން ދިރުވިން ބަޔާލިގެންވެއްވި.
އެ ތަރުޖަމާ ފަންޖަހިފައިވާނީ "އައްތަރިފު" ލަޖައްޔާ އުފުދުން

ދުވަސްވަރުގައެވެ. ސަރުކާރުގެ ހަބަރުގެ ނާއިބު މުދައްރިރުކަމުގައި "ސޯވިއެޓް" އާއި "ޗައިނީޒް" ގެ ނާއިބު މުދައްރިރުކަން، ދަތުރުވެރިއެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތުކަމުގައި މުދައްރިރުކަން، އަދި އެ މަޤާމުތަކުގެ ހިންގުމުގައި ކުރެއްވި ބުރަ މަސައްކަތްތަކާއި، ޚާއްޞަގައި ސިޔާސީ ޤައުމީ ޚިދުމަތް މަޤާމުތަކުން ޖުމްލަ އަސްކަރީގަ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ރައީސުން ހާސިލު. އަހަރުތަކުގައި ދެއްވައިވެއެވެ. މަރުޙޫމް ވަޒީރު ހިންގެވި ވަޒީރާއަށް ގޮތުންނާއި ...

އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޖަމީލް އަވަހާރަވީ 1 ޖޫން 1989 މ. ހުކުރުދުވަހު (7 ޝައްވާލް 1409 ހ. ބުރާސްފަތިރޭ) ގެ ފަތިހު 3.54 ގައެވެ. ... - ... އަވަހާރަވިއިރު ... 73 އަހަރާއި 10 މަސް 14 ދުވަހެވެ.

އައްނަބީލާ އާމިނަތު ރުސްވިން

އައްނަބީލާ އާމިނަތު ރުސްވިންގެ ބައްޕައަކީ އަލްވަޒީރު އައްސައްޔިދު ރުސްވިން އަލީފުޅުދީން (ބޮޑުފެންވަރުގެ ސީދީ) އެވެ. މަންމާފުޅަކީ އައްސައްޔިދާ ދިބާއީމާ ރަނާއީދީން (ކަނބާއިދީން ބަނޑުއަރައިން) ގެ ދަރިކަލުން ކަނބަލާފުޅު މާވާރީގެފާނު ގަނޑުވަރުދޮށުގެ (އައްސަރުގެމާއްޗީ) އެވެ.

އައްނަބީލާ އާމިނަތު ރުސްވިން ދުނިޔޭގެ އަލިކަން ފެނިވަޑައިގަތީ 1335 ވަނަ އަހަރު ދުލްޙިއްޖާމަހުގެ 16 ވަ ހޮނިހިރުދުވަހު މާލޭގައި ކަމެވެ. އުމުރުފުޅުގެ ކުޑައިރުގެ އަހަރުތަކެއް ކޮށްލެއްވީ މާވާރީގެފާނު ގަނޑުވަރު (މާވާރީ) ގައެވެ. ނަމަވެސް ބޮޑުނުވަނީސް ރަސްގެފާނުގެ ބޮޑުކަމެއް ކޮށްލެއްވީ މިއަހަރުގެ ބޮޑުގަނޑުވަރުގައި އެރިކުރައްވައި އެއްގަމުގަތީ ޤުރްއާނަށް ކިޔަވައިދެއްވައި ގެނެސްދެއްވިއެވެ. ދިޔަ ކަނބަލުން ހަގުތަކުގެ އިސްތިރީން މަސްއޫލިއްޔަތު ވެރިކަމުގެ ގެވެނިއެވެ.

ބައްޕަފުޅު ބޮޑުވަޒީރުކަމުގައި ހުންނަވަނިއްސުރެ ޚާއްސަ ކޮށް ބޮޑުކަމެއް ކުރުމުގެ މަޤާމަކީ ތަރިކަންކުރެއްވީ ވަޒީރުކަމުގެ ސަބަބުން ވެސް ބޮޑެތި މަސްއޫލިއްޔަތުތައް ހަވާލުވެވަޑައިގަތެވެ. އެއީ އެފަދަ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކެއް އުފުއްލެވުމުގެ ހުނަރު ދިއްކޮށްލެއްވިއެވެ. ބައްޕަފުޅު ބޮޑުވަޒީރުކަމުން ޤާނޫނުއަސާސީ ހަދައި ބޮޑު ރަސްމިއްޔާތަކުގެ ތަރުތީބު ކުރަނިވި ގޮތަކަށް ގާއިމު ކުރެއްވީ ޢާއިލާގެ ތެރޭގައި ޤާނޫނީ ހަރަކާތަކަށް ހަރަކާތްތެރިވުމުގެ ފުރުޞަތެވެ. ފަހުން އެ ވާހަކަ ވިދާޅުވާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ރުސްވިން ވަރަށް މުހިއްމު ދައުރެއް އަދާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އައްނަބީލާ އާމިނަތު ރުސްވިން ވަޒީފާގައި ސަރުކާރުގެ ހެދުންތަކުން ދިރާސާ ކުރެއްވި

އަހަރުތަކުގައި ގުޅަން ޗީފަރުން ގެންނަވައި ފުރާވަރަކަށް އިނގިރޭސިބަހާއި މުޅިދިކަ ދަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ.

މިސްރުވަކުންގެ ފުރުގައި އައްނަބީލާ އާމިނަތު ޙުސައިނާގެ ނަންފުޅު ވިއްޔާދި ދިވެހިންގެ ވަރުގައި މިޖަލާންގެ ކާމިޔާބުކަން އާރުއްދާ ފުރަތަމައި މިސްރުވަކުންގެ ހިސާބުގައި ފެމިޓްނަލަޒްގެ ތާރީޚު އުފެއްދެވުމަށް ނަލާހަސޮފުރަ ސާފުހިނގެ އަހަރުތަކުގައި ސޮވުއްވެދު އަދިން ވޭރަހުމަތު އަވަސްއަކަށްޖެހު ކުރެއްވި ދަރުކުރަށް ވީއެވެ. ފަހުމު ބިސްކުރުއްވެވިގެއްލާއި ވޯޓުލަފާލު ކިރިޔާކުރުއްވެވުގައި ހިރިގެންނެވީ އެއްފަރާތެއް އަނބުރެނިވެސް ކިރިއަރަނުވެއްޖެކަމަށް އެވަރިކަރުން ގޮވާލެއްވެވަން އަމަލިފަޅުން ފިރިހަލަހަން އެކަމަށް އިޖާބަދެއްވިއެވެ.

އައްނަބީލާ އާމިނަތު ޙުސައިނާގެ އަރަބި ދިދަލަތުގެ މިސްރުޖަން ބަލައިލާއިން ދިވެހި އަންހެނުން ފަރުދުވެރިވެން ހަރުގެ ބަޔެއް އެކަލަނާ ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ.

އައްނަބީލާ އާމިނަތު ޙުސައިނަ ލަދުވަސްގެއްސަހިއްޔާގެ އަންހެނުންގެ ސިޔާސީގެ ލަވާލް ފުރުއްވެ ދެއްކުގައި "ފަހުމުގެ އަންހެނުންދަރިކާ" މިނަވުގައި ލަޖެއްޗާއް ނުހުރުތަވެ. މިލަޖެއްޗާގެ ފުރަތަރިކާގެ ލަވާތުގައި ހުރިހު އާމިނަތު ޙުސައިނާ. އަދި ހަމަ އެހެންވެ އެދުވަސްވަރު އުފެދުނު ބައެއް ކާޑުޗިވަކުގައި އާނާ ބައިވެރިވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. އަދިވެސް ކާޑުޗިއަކުން ޝާއިއުކުރި ލަޖެއްލާ "އައްސަޔިދާ" އަކީ އާނާ ލަޖުމުން މިދުއްވާ ގެއްދިވިއެވެ. އަދި މި ލަޖެއްޗާގެ ފުރަތަރިކާއަކީ ސީލާ އާނާއެވެ. ހަމަ އެހެންވެ 1940 ގެ އަހަރުތަކުގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ނެރުއްވި "ސަރުކާރުގެ ހަބަރު" ގެ ފުރަތަރިކާކަންވެސް ކުރެއްވިއެވެ. ދަރުސްތަކުވެސްދެއްވި ކިޔަވާދިނުމަށް ރޭޑިޔޯއިން ފިރުސަތު ދެއްވި

ތަފާތު ނަންނަންޔާއެކު މަޖައްލާތަކުގައި އާއްމުގެ މަޖުމޫޢާއި ވެސް "އ. ބ."
އަދި "ސަފަރު" އަދި "ފަޔާޒް" ފަދައިން ކުރު އާއްމުގެ ނަންފުޅުތަކުގައިވެސް
ޝާއިރުފުޅުތަކުގައިވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުރިއްޔާ ފޮނުފުޅުގެ ސިފައިގައި
ނުކުތުމަށްފެށުމުންވެއެވެ. މިގޮތުން "ހިތުގެ ލޯބިން ފުރުބާންވުން"
މިފޮތަށްފަހު "ރަޙުމަތް ޕީރިފޮނުވީ" މި ފޮތުގައި ކުރިޔަށް ގެނެވުނެވެ. ދިވެހިބަހާއި
ބާރަކަށް ހިދުމަތްކުރާ ފޮތް މަދުކުރުމުން މަތީ ތަމްރީނުގެ ނުކުތުމަށްފުރުން
ގެންދަވާ މަޖައްލާ، ފަތުރާރައްގެ ސަފްޙާތަކުންވެސް އާއްމު ކުރެވުނުއާއި
ދިވެހިބަސް މަޖުމޫޢާ ފޮތް ގޮތުގެ ނަށްޔާރުގެ ފޮތްތަކުން ފުރިހަމަ ފަރާތަކަށް
އައްސަވާ ޢާލިމުން ބޭނުމުގެ ދިރާސާކުރުމަށް ބަލައިލާއިރު ސިޔާސަތުތަކުގައި
ހުރި ތަރައްޤީގެ އަސްލާން ކުރިންގެ ތަރުތީބުގައިވެ އަސްލުންކުރިންގެ ތަފާސީލާގެ
ވަރަށްގެ މަޢުލޫ އެނގި ފުރުއްތުވެސް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

މަރްޙޫމް ސަލީމްގެ ނަން އަލީއާ ސަލާމަތް
ބަރާބަރު ހިސާބުން ތަރުޖަމާ އާދަމް ޢަބްދުﷲ އަކީ މި ޢިލްމީ ދާއިރާގެ
ޝާއިރެއްގެ ތަރުތީބުގައި ޚިދުމަތްކުރި ފަރާތެވެ. އަދި އެތަނުން ތިލާވަތުގެ ނަމަކަށް މި
ޢިލްމީ ދާއިރާގެ ގަވާއިދުތަކުން ދިރާސާކުރަމުން ދިރާސާތަކަށް ހިތަވަރު ދެއްވިއެވެ.
މަރްޙޫމް އާދަމް ޢަބްދުﷲ ޚިދުމަތުގެ ތަރަށީ ފުރުޞަތު އަލީއާ ސަލާމަތުގެ
ތަރިކަމުން ޝާއިރުންނާ އެކުވެރިވި އ. ލ. ރ. ޖަމްޢިއްޔާގެ ރައީސާގެ
މަޤާމުގައި ހުރިހާ ވާހަކައެއް އޮތް މަޖައްލާތަކާއި ފަތުރާއާއި ރާއްޖެއަށް ތާރީޚާއި
ބަރާބަރު ހިދުމަތެވެ. ދިރާސާގައި ބިނާކުރެވެން އަސާސީ ބިނާވެވިއެވެ. މިގައި ތަރުތީބު
ރެޑިއޯ ފަދަ ކަންތައް ހިފަހައްޓައި އަދިއްޔަތުގެން ތަރުތީބުދީ މިއްޔައި
"ބަހާއްގެ ތަރައްޤީ" ގެ ނަމުގައި މި ތަރުތީބު އެއިރުގެ ހިސާބުގެ
ތިއްބެވުމައި ދިރާސާކުރުގެ ބަރަ މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރިއެވެ.

ދިވެހި އަދަބީ ޖަމްޢިއްޔާގެ ހިދުމަތްތަކުގެ ފުރުޞަތުގެ ތަރުތީބު
ޤަވާޢިދުގެ މިއަދަބީ ހާލަތުގެ ބަޔަކު ޖެހުން "ދިވެހި ޖަމްޢިއްޔާގެ ތަރުޖަމާގެ

ވައިލެޓްވާ" މިފޫޓުގައި ޝާއިރުވެފައިވެއެވެ. މިޝާއިރު ވަރަށް އެކަށް
ވަޅުސޫއަހަން ހުއްޓިލި ފެނެ. ދަހުރުވަމުން ދިޔަ ޒަވާނުގައި ފެނަނަނަފިލި
ވަޑައިގެންނެވި ޝާއިރުވަމުން ދިޔައެވެ. އައްސަބީލާ ލޮބުވެތި ޙުސައިނުގެ
ވަނަވަރުގެ ގުޅިއިން ސޫފީސް ގަދަގައި ހޯދައިލެވިފައިވާ ފަޅުކު ވެލާއި
ފުދޭނެ ހިތިވަރުގެ ދަރަޖަށް ހަމަފަހިފައިވާ ވަނަވަރެވެ. އާދެ!

"ފޫޅެއް ގަދަވެއް ޖަހަރަސް ސިފަކުރަތިހިވާލި ބަޔަ ހިނގާނަދަލާ
ބަޔާއް ޖަހަދަސް ހަވާހުލިނީ ރަނގަޅުގައި ސަވާނަދަލާ
ދިޔަދަން ފުނނަނަ ކަހަޅުލް ބަރުނުވާލާ ގަދަނުގުޅޭނަސް،
ރަށާ އިހުލާދުލިއްޔާ، އިރުވަރަފްލާ މިލާފަލް ދިރުނަނަދަލާ"

ފުދޭނެ ހިތިވަރުން އަނބަރުބިތާ ލޮބުވަތް ޙުސައިނުން ގެއްލިގެ
ވަނަވަރުގެ އިލްދަން "ކަވާޅު ގުޅިގާޖެ" މިވަރަކީ ބައިވެރިކަމުގައި
ނަސޭހަތް ވަޑައިގެން އާދަމުދިޔަރާ ފުދޭދޭއެވެ.

"ކަވާޅު ގުޅިގާޖެ، ކަވާޅު ގުޅިގާޖެ، ބަޅާއި އަދަމުން ކަވާޅު ގުޅިގާޖެ!
އުވާޅު އަނގަދަޖަހަން އަހުލިގާޖެ، ހިރާއި ޒުލުމުން ކަވާޅު ގުޅިގާޖެ!
ދިރާއްކުރުމުން ދުވާ ޙަލަލަހަރު، ނިޔާގުޖަހަދަން ދުލިނުމާ ޤަބަރުން،
ހިޔާނަ ދަރިކާ އުރިލި ޖަހަދަން، ހިރާއި ޒުލުމުން ކަވާޅު ގުޅިގާޖެ!"

ގައުމީ ލޯބީގެ އަގުވަތް ދަހުޒު އުފުއްދަވައިދޭއްލި ބަރުއްގަން އަނާގެ އަދީބު
ނަންފުޅުގަން ހިސްބަހުވާ "ވައިލެޓްވާ" މިފޫޓުގައި ޝާއިރުއްކަތްއްލިއުވައި
ނުވާކަމުން އަދި އެގޮތުބައް ހުއްދަނަކަން ފުނނާކަނަނުވާވެ. ނަމަވެސް
ފުނނަނަހުނިއާ ބަހުއް ފުދޭނެ ސިދުރީ އުކަނި ކިރައިމުނުފުސް
ފުދޭވިހެވުގެ. ގުޅުޅުމަން ދިބިވަޒައިގެނަވައިވާ ބައިގުވަކަސް އަދި،
ކުވާޅިވައިވާ ބައްއް ސިދުރީވަކަސް މިކަމުގެ މިޤާއިދުވެ.

"ދިލާނި ޒަމާނުގެ ބަސްބަލަކަން އަމަލީ ޖަވާބެއްދޭ ދެވާ

ދިލާނި އުޅުމުންފެށި މިޤައުމުގައި ޖޭހެވުނެއްކަމު ދަލާ

ދިލާނި ބެއްލަން ފުލުނުމުންދާ ލިބޭ އަސަރުގަދަ ބަލިބަލަކަން

ދިލާނި އުނދަލެއް މިންޖެހުމެވީ އަނބުރާއެއް ކުރަމާ"

+++++++++

ފަސްޖެހުން ނުލިބާ ހަދިލާނި އަޅުލެއް ހިތްބަލަކަށް އަދު ކަސްޖެއަލާ

ކަސްޖެހުމަށް ގައިދާ ދޫނިގަކަން ނުލިބާ އަމަލީދަސްޖެހަލެއް ލޯކުރަމާ

މިއަދުގެހާރު ސިއްރާއަސްލަން ވިސްނައިލިބާވިއްޔަ ބަރަކަތްން

ވިދިނުވޯކައި ދޫނިގަކުން ދަޔަރަން ފައިދާލެއް ޖިނަގުނަ ކުރަމާ"

+++++++++

އަދި މިގެ ދިވެހިން، ސާދިއްޔަލަހެއްދުނުގެ ޚަވާޅުން ދޫބައިވެއް

މިލާނުގައި ނަކަތުކޮންތަމުވެ.

"ޖިބަރަން މިއުދާ ނޫނޫނިމާ ޖިބަރަން ވިންނަތުދޫން ކުރަމާއޭ

މިބާރު ގޮތުގައި ސާދީ އުނގެން ޖިބަރަން ވިންނަތުދޫން ކުރަމާއޭ

ދަފުސްނުދޫފިލާގެން ލިބެގެންނަޅުސަން އިހުތިބާރުއްފެށި އަދުގެން

ވަފާދާރީގެ އުނިކަން ދުކޮށް ކަފުނާ އުކަލަންދޫން އުވިދާއޭ"

އަދި ޒަމާނީ ޖަޒުބާތުގެ އިދުރަން އިންސާނީ ހަޔާތްތުދިލީގެ ޖަޒުބާތު

އުކަލަނާގެ ބަޔާއް ފުދުން ލަރަން ސަޤީރިކޮން ސަލަކޮންދުއްލަލުވެ. އައްސަޔިދާ

އާމިނަތު ޙުސައިން ގެއްދިލު ފުންމަކުގެ ލޯތިއިން "ބަލާ އިލުމުގެ

އުފާ...... އޯހ! އާއި ޚާދަނުކުރިޔައްގެ ހިތުގެ ސޯބިތުކަން" ވެއި މިބާވަތުގެ

ފުނުފުމުގެ ވިޔާތާވެ.

އައްސަޔިދާ އާމިނަތު ޙުސައިންގެ އުފުލުފުމުގެ އުނގެފަދު އަރާދެއްވައް

ރޫދަނުކެއްވިފަސް އަދަބީ ޚިދުމަތުގައެވެ. ދިވެހިބަހާއި އަދަބިއްޔާތު
ކުރިއެރުވުމުގައެވެ. އެކަމަށް އިންތިޚާބުކުރެއްވީ ވަޒީފާއަށް ދިވެހިބަހާއި
ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ޑިރެކްޓަރުގެ މަޤާމެވެ.
އައްސަޔިދާ އާމިނަތު ހުސައިން [illegible] ޢަބްދުލްމަޖީދު ދީދީގެ ވިދާޅުވިން
1990 ވަނަ އަހަރު ޑިސެމްބަރު މަހުގެ 14 ވީ (ހިޖްރީގޮތުން 26
ޖުމާދަލްއޫލާ 1411 ވީ) ހުކުރު ދުވަހު ހަވީރު 5:45 ގައެވެ.

އަންނަބީލު މަރިޔަން ފުބައްމަދު ދީދީ

އަންނަބީލު މަރިޔަން ފުބައްމަދު ދީދީއަކީ، އަލްއަމީރު ތޫނީ ފާޠިމާ ދިދިކަލޭގެފާނު (މަރިޔަން މަނިކުފާނު) ގެ ދަރިކަނބަލެކެވެ. މިކަނބަލުން ދުނިޔެއަށް ވަޑައިގެން ލެއްވީ ދީދީގެ ގޭގައި ދީދީއެވެ. އެކަނބަލުން އުފަންވީ ބަންދަރުގައި 15 ޖޫން 1896 ގެ (30 ރަމަޟާން 1313 ހ.) ވަނަ ދުވަހު ފެނިވަޑައިގަތެވެ.

ކުޑަކަމުގައި ކިޔެވުމަށް ގަސްދުކުރެއްވީ އިސްލާމީ ދީނުގެ ފިގުހާއި ލިޔުން ކިޔުމާއި އުގަނޑުމެވެ. އެކަނބަލުންނަށް ... (ވަކިން އަލްމަރްހޫމް ...) ކިޔަވައިދެއްވީ ... ދެކެ ... ދަރިކަލުންނަށް އަޅުގަނޑުމެން ...

އެކަނބަލުން ... ދީނީ ... ދެކިލެއްވިއެވެ. ... ކިޔަވައިދެއްވުމަށްޓަކައި ... މަރިޔަން ފުބައްމަދު ދީދީ ... އެކަނބަލުން ... ދެއްވިއެވެ.

މަރިޔަން ފުބައްމަދު ދީދީއަކީ ... އަދި ... އެކަނބަލުން ... ދީނީ ... ކިޔަވައިދެއްވި ... "...

ކަލިތު، ތަކިބާރުގެ ފަހިތު" އާއި ވާރުތަވުމާ ބެހޭ ސަކަތުގެ ހަމަތަކެއް ޖިއްސަތިފަހިވާ ފޮތް "ޢިލްމުލްފަރާއިޟު" އާއި އަރަބިއަކުރު ދަރުސްކޮށްދިނުމަށްޓަކައި ކުރަށްދިނުން ތަޢުލީމުދޭނެ ވަކިފޮތެއްފަހިވާ ފޮތް "ތަޢުލީމުދިނުމުގެ ކަރިތާ" ފާހަގަކޮށްލެވޭ. އަދި ދިވެހި ރާއްޖޭގައި އެންމެފުރަތަމަ ދިވެހިބަހުން ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ދިވެހިފަހިވާ ވަކިފޮތް ދިވެހިފޮތުގެ ސަރުކާރު ދިވެހިފަހިކުރެވިފައި ވާ އެކުވެރިކަމެއްގެ މާނަ ސަރުކާރު ދެކިލައްވާ، "ދިވެހިބަހުން ބަޔާންކުރި ކިތައްފޮތެއް" މިހެން.

ދިވެހިބަހުގެ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑުފަރު އަދަބީ ޚަޒާނާތަކެއް ގެއްލިގެންދާ ފަތުރުވެރިކަމެއް "ބަޔާނުލްޙަޤް" ނަމަކީ ވަރަށް މަޝްހޫރު ތަފްސީރު ދަރުސްކުރާނެ. ދިވެހިބަހުން ތަފްސީރު ކުރުމަށް "ދިވެހި ކަނޑުނެގުން ޙުރުފު" އާއި "ޙަދީޘްތަކުގެ ދަރުސް" ފަދަ ފޮތްތަކެއް މިނިސްޓްރީ ތަރުޖަމާ ދިވެހިބަހަށް ބައްލަވާ. އެދިވެހިން ބަހުގެ ބަސްފޮތް އަޚްލާޤީ ފޮތްތަކެއް އެއީ އެކަމުގެ ދިވެހިބަހަށް ޤުރުއާން ފޮތްތަކެއް ލިޔެވޭ ފޮތްތަކެއްގެ ގޮތުން "ދިވެހި ބަހުގެ ކިތައް ފޮތެއް" މި ފާހަގަކުރަން ބަލައި ނަކަލުކުރަމުން.

"ޢަލީ މުޖްތަބާ: ކާބަފައިންގެ ބަހުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ؟

ފާސިލް ވަޙީދު: އާދެ. އެއީ ދުވަހު އެކަކަށް ކަންކަމުގައި ބައިވެރިވާން ކުރިގެންދޭ، އެއީ ތަރަ ތަންތަނުގައި ކަމަކަށް ނުވެއް. ގިނައަށް ވަރިހާ، ފޮނުވާ އަށަރު ދިރިހާ، ބޮޑަށް ސަފާރަފައެއް. ހަރުބައި އަދާހަރަން ނުހުރުމީޙާ އެއީ ވަރަށް ތަރުކަވަކަށްވާނީ، އަދި އަދުދުން، ކުރިޔަށް، ދަނިޔާބަރު، ސަފާވާނަ، މިކަންކަމި މި ގަދަރުދަރި ކަންތައްތަކަށް؟

އަބްދުލްމަޖީދު: ކުރިޔަށްދަން، ހަމަލިޔަށްވެ ފޮލުވިހަކާ ނަމަވެސް

ލިބޭނެ ނުލާނެތޯ؟ ހުސް ހަދުލާލާތޯ އުފާނީ؟

ފާސިލް ވަޒީރު: ތިޔަހެން ފިނޑިފިއްޔާ ވުޖޫދު އަނދާލެވެން،
ނޫވިއަކަށްލާފައި ހުރިހަ އުނދަގޫ ކަހަލަ ބާރު
ލިބޭނެ ލަފައިގެން، އެކަހަލަކަމެއް ކުރުވިދާނެތޯ؟

އަބްދުލްމުޙީތު: އެކަމަކު ހަމަ ލިބޭނެހެނެއް، އަޅުގަނޑުގެންނަށް ވަކަ
ނުކުރެވިދާނެ.

ފާސިލް ވަޒީރު: އާނ، ލިބޭނެ ކުރިންނަކަން، ލިބޭނެ ބާރުކަން
ނުކުރެވޭނެތޯ، ދެކުނެ ހިފާނީ ދެވޭނުހެން،
އަރިކަރި ބަލާލިމާ ކަންތައް ގެރިއަޅުގެން، ހުރިހާ
ކަރިތައްހުރިހާ ދިރުމެއް، އަޅުވާބަހުލިވާ
ކުރަނަވުވަސް ހިފާނީ ނުދަންނަ ލިބޭނެ
ހަދާފައިއޮތް، ވަންޏާ ދަސްކުރެވޭއޮތްވިއްޖެ.
ތިޔަހެން ލިބޭނެ ލިބޭނެ ބާލައިގެން ބާރަން
ނުކުރެވިއްޖެއްޖެ ކުރެހުމުގެ ގޮތަށް. އާނ،
ތިޔަ ވަސްބަސްނެ ދެކެވިފައި، އާދިވެސްހަން
ހިފާނީ، ހަމަތަކުރި އަޑު ބަކަރި،
ވަސްގަނޑުކަމުގެއްޖެ. ބަލަ އެއިރުގައި
އެދިހުން ތިބޭނީ، ތިޔަހެން ސިނާ
ގޮތްޕުއްޓުމުގެނުން. ފިސާރި ކޮންމެވަސްއަކަށް،
ބަނޑުހިނދި، ކަވަން ޚުދުމުޚުތާރު، އެހެންވީމާ
ކޮންމެދުއްބޭ ގަންނާނެ. "

އަދި "ރަށުވެރިބޭއި ދެކެ" މި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ބަޔާއި ނަކަލުކޮށްލީމު.
"(ބަސްޖެހެ) ތިޔަވަރަށްއެކަށޭނެ ކަލާގެހަރިގަނޑާލާލާށް
ނަކަތްދިބަލާފައިވ. އަބަދު އަހަރުމެން ގަޑިގާ ހުނުގެ އުނގެނި. ކަލާ

ބޮޑުވެއްޖެން، ފެންވެރިޔަކަށް ގަދަކުން، ރުއްކަށިދުރު ވަގުތު ނުވިހަމެއެވެ.
ތޮށިއަތު ނުލިބޭތީ ގައިގެ ކުލަބިހިރުޑުވެ ދޮންކުޅުވެރިއެވެ. ވަރިހަރުގާލުއް
ގިނަކަމުން، ފުރިގައިގައި ބިހިނަގައި ހަރު ހިލަން ރުއްބޯރިގަނޑުގައްޔަށްނުވެ.
ތޮށްޓިބުގައި އަބަދު އުޅޭބިވެ. ބިޔަހަރި ދެފަޅިގެ ފެންނާބަ ފެލިފަހެވެ. ހިލަން
ބޮނޑިޖެން ތެއްދު ހިލަކައްގެ ފުރަނެވެ. ބޭގެ އަންގަނޑުނޑިތަކަށް ކޮންކަކަމަ
އުނިގިރުއްބާލަތް ހިލަބެވެ. ގައިދުވެސް ހިއްސާބަޔަށް ސަތާރައޭން ހުރިހަމަ
ކަޑަދާ ކައިރީގައި ފެނުމަ ދިރިޖެހެ އިރުވެސް ބަރުދަސްބާކައްޔާ
ނަގާފިހިނެވެ.

(ނައިފިރިބޭ) އަހަރެ! އަނބިދިރިހާ ނަޖެހޭސް! ތަޒަކި ވަހަކަން.
ކުރަޔަކަން ފަހުރާބަހައްޖޭ މިހާއްޓާނެވެ. އިތުކޮއްޓާ ހަމަޔަށްދިބިފައި، އަދި
ދޮބުތަޑޮބޮޑުވިން ފުއްދިހަކުރުގަޔަކުން ބޭލާވެރިކަން، އެޑާ އިސްނާރި
އުފެދުން އޮބުރިއަރާފައެވެ. އަހުރުނުގެ މިހިކަ ހިތިގެޑުނުގައި، ގިވިޔަނަންޓަރި
ކަހަލަ ބޮޑުރިދަތްކިބާފެސް، އޮބިރާއަން ފެންނަހި، ކައިބޮޑު އަންނާރާއްގެ
ޙަނޫމަ ގެންނެވެ. އަދި ރާ އަކިރިގަސްޖެއަޔާ، ބޮޑުފަތްގައި ފަހިޔައި،
ބޮޑުރިފިއްޓާ، އެދުވަކަކު ދާގެވެ. ދެންވާ އެހެންނަ ގެއްކަވެއް
ބޮނުވެއްނިތެވެ."

މިއީ އާރާގެ ދިޔުއްވާގެ ބަޔަށް މިސްރުގެ. އެކި ވާހަކަ.
ދިޔުއްބައިފައިވަނި އެކި ގޮތްތަކެވެ. "އައްޔަރިޑީ" ގައި ދިޔުއްބިއިތު އާރާގެ
ނަމަކަން އަންނަނީ "އަބޯގެއްޔާލުއްރިފުޑަލި" އެވެ. "އައްޔަރިޑީ" ގެ
ރައުޔަންފަޅު. އާރާގެ ދިޔުވުންތަކަކަށްވަނީ ސަވާޝަކަން ކަނޑުއްވައި
ލައްވައިފައެވެ.

އޮޓިނަބުނާގެ އަރިބި ތަރިކަ ދިލާއި އުއްލަޔަން ދުކަރުއްވަމުށްފަހު
އަބާރަތިބު މިލާދީން 15 އޮގަސްޓު 1967 ވީ ހިޖުރައިން 5 ޖުމާދަލްއޫލާ
1387 ދުވަހުއެވެ.

އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް ރިޟާ

އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް ރިޟާ ދީދީއަކީ، ކަލާގެ ސުމުއްމުއްދީނު އަލީ ހަންނަބަނަޑޭރި ކިލެގެފާނުގެ އަންނަބިލެ އިސްމާޢީލް ދީދީގެ ކިލެގެފާނު (ކަލާގެ އިސްމާޢީލް ދީދީ) ގެ ދަރިކަލުނެވެ. މަންމަކަލީ މަލިކާ ސިތިއްކަލޯ (ހާގޮޑި) މުޙައްމަދު މާދިރީގެ އާމިނަތު މަނިކު (ފަރުން އާމިނަތު ދީދީ) އެވެ. ދުނިޔޭގެ އަލިކަން ދުށުވަޑައިގެންނެވީ 23 ޝަވްވާލް 1327 ހ. (7 ނޮވެމްބަރު 1909 މ.) ވީ އާދީއްތަ ދުވަހުއެވެ. އިބްރާހީމް ރިޟާ ކިޔަވައިދިނުމަށް ގެންޖިވި އުސްތާދުގެ ޢާއިލާގެ ތަރުބިއްޔަތުގެ އަރިކުރުންނެވެ. އަދި ފަސްތަލުއްޝަވިދު ބުސްކަވިން ސަބަލާރުއްދީން ދުއްތަވަ ފަނަދުހާދު މަނިކުފާނުގެ އަރިހުން އަރަބިބަހާއި ދީނީ ތަޢުލީމު ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތުން ސަބަލާރުއްދީން ދުއްތަރަދިރިރަޙުމާނުގެ ފަސްތަލުއްޝަވިދު މުޙައްމަދު ސާދިޤު ދީދީ ފޮޅުއަތިރިގެ އަރިހުންވެސް އަރަބިބަހާއި އަދި ދީނީ ތަޢުލީމު ހާޞިލުކުރެއްވިއެވެ. ދީން ތަޢުލީމު ހާޞިލުކުރެއްވުމަށް ވަގުތު ޚާއްޞަކުރައްވައިން ދެއްވުނެވެ.

ޚާއްޞަކުރައްވައިން ބަރުން ފުރަތަމަ ތަޢުލީމު ހާޞިލުކުރެއްވީ އިންޑިޔާގެ ޓްރިވެންޑްރަމްގެ ސެންޓްޖޯޒެފްސް ކޮލެޖުންނެވެ. އޭގެ ޓްރިވެންޑްރަމަކީ ފަރަންސޯސިންގެ ޕޮރިކަލުގެ ދަރުސްގަހު އަންނަކަމުގެ ނަރުނެވެ. އެއްނަކުރީނާލި އިރިދިހުސޫބަތުގެ އިޕްރަރު ފަރަންސޯސި ބަސްފާސް ކިޔަވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ސެންޓްޖޯޒެފްސްގެ ދިރާސާ ނިންމަވައިގެން ބަދަލުވެވަޑައިގަތީ އަލިގަޑު ޔުނިވަރސިޓީއަށެވެ.

އަލިގަޑު ޔުނިވަރސިޓީއަށް ވަދެވަޑައިގަތީ 1927 ވަނަ އަހަރުގައެވެ.

1930 ވަނަ އަހަރު [illegible] ޑިވިޜަނުގައި ގްރެޖުއޭޝަން
ހާސިލްކުރެއްވިއެވެ. އެއަހަރުގެ ގްރެޖުއޭޝަނުގައި ހުރި އަލިގަޑު
ޔުނިވަރސިޓީން [illegible] [illegible] އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް [illegible]

ގްރެޖުއޭޝަނާއި އޭގެފަހުން ޔުނިވަރސިޓީގެ އެއްވަނަ އަހަރާއި
ދެވަނައަހަރު އިނގިރޭސިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް [illegible] އަލިގަޑު ޔުނިވަރސިޓީން
[illegible] 1932 ގެ [illegible] 1933 ގައެވެ.

[illegible] އަލިގަޑުގައި [illegible] ޔުނިވަރސިޓީގެ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "އަލިގަޑު
[illegible]" ގެ [illegible] "އަލިގަޑު ޔުނިވަރސިޓީގެ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ޔުނިވަރސިޓީ [illegible]" ގެ
[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ޔުނިވަރސިޓީ [illegible]
"[illegible] [illegible]" ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
އަލިގަޑު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
އަލިގަޑުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]" ([illegible]) [illegible]

[illegible] އިބްރާހީމް [illegible] [illegible] އަލްފާޟިލް

އިބްރާހީމް ހިލްމީ ދީދީއަކީ "ޢަލީގަޑު ޔުނިވަރސިޓީގެ އަގުހުރި ދަރިވަރެކެވެ.
ދިވެހި ލިޔުމުގައި އައު ތަދުރަސްތާއެއްގެ ބާނީއެކެވެ. އަދީބުންގެތެރެއިން
ކުރީގަ މުޤައްދިމުންގެ ތެރެއިންވެސް ދުރުވިސާގެ ބާރުގަދަ ބަސްބަހުން
ކުޅަދާނަ އިލްމުވެރިއެކެވެ."

ޢަލީގަޑުން ވަކިވެވަޑައިގެން ހާއްޖުވެވަޑައިގަތުމުގެ ނަމުގައި ހާއްޖޭގަޑިއެއްގައި ވިޔަފާރި
ހިލްމީ ދާރުލްޢުލޫމުއްދީނިއްޔާގައި ފުރިހަމަ މުޤައްދިމުއްގެ ކުރުވެއްވެ. ދެވަނަ
ބަޔަށްވެދާއިރު ސަފަރުން ހާއްޖޭއަށް ކުރިމަތިވި ބަސްފޮތައި ފުރިހަމަކުރު
ދުވަސްވަރު ގަސްތައްދުވާބަރުގެބޭން ގެންވަން ކަނޑައެޅުން ވިޔާއެއްގެ
ޙައިޤީޤަތުން ކާބޮތަށި ޙައްޤުދޭ މަޖައްސަން ބާރުގަދަ ކުރުގެބޭން ގެންވާގެ
ޚިދުމަތުންނާ މުޖުތަމަޢު ކުރައްވައި ދައުލަތު ވިޔަފާރިގައި ހިލްމީ، ގެންވާގައި
އުފައްދަވާ ޖާމިއާގެ ސަފަރުން ގެންވުނީން އަމަލުކުރި އިސްލާމީ ދުނިޔޭގެ ވިޔަފާރި
މަޝްހޫރު ވިޔަފާރިވެ.

އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް ހިލްމީ ދީދީ ދިވެހިބަހާއި އަރަބިން ކުރެއްވި
ޚިދުމަތް ފާހަގަ ދިވެހި އަރަބި ދުނިޔާގައި މަޝްހޫރު "އައްޝަރަފިއްޔާ" ގެ
ޗާޕް ކުރައްވައިންނެވެ. "އައިޝަން ލިޔުއްވާ" މިމަދަރުސާ ނަމުގައި ހިލްމީ
"އައްޝަރަފިއްޔާ" ދިރުއްވި ވަޒީފާ ނަމަށް އައްޝަރަފިއްޔާގެ އެއްބަސްގަދަ ހިއްސާއެއް
ކުރެވުނު އެންމެފަހު ވަޒީފާގެ މަޤާމު ދިނުނެވެ. ހިލްމީއަކީ
ސުލްޠާނުލްބަރުވަލް މުޙައްމަދު އަމީން އުފެއްދެވި "ދިވެހިބަހަން ހިދުމަތްކުރާ
ކޮމިޓީ" ގެ މެންބަރެކެވެ. "ދިވެހި ވިޔަފާރި ޤާނޫނުކުރާ ކޮމިޓީ" ގެ
ސެކްރެޓަރީވެސް އެވެ.

އަދުވަސްޖެހުނުގެ މާލަމުބަހުގެ ބަސްފޮތަކީ (ޤަވާޢިދު) ސުލްޠާނު
އަމީން މުޙައްމަދު އަމީން އުފެއްދެވި ދިވެހިބަހަން ހިދުމަތްކުރާ ކޮމިޓީގެ
"ފަންނުއް" ގެ ގޮތުން އުފެއްދެވި "ބަސްކޮމިޓީ" އިން ކުރައްވަން ފެށިތަ

މަސައްކަތްތަކުގައި ވުޒާރާ ނަޝީދުގެ މަސައްކަތުގައި އަލްފާސިލް
އިބްރާހީމް ޝިހާބުގެ މަތިވެރި އެހީތެރިކަމާ، ދިވެހިބަސްފޮތަކުން ލިބިފައެވެ.
ދިވެހިބަސްފޮތް ސ. ގެ ނަޝީދަށް ފުޅާކޮށް މަތިވެރިފުޅުގެ ފަންނުވެން
ލިޔުއްވައިފައިވާ ބަސްތަކުން އެކަން ނަޝީދަށް ފިލާނެ އެބައޮތެވެ.

ސްކޫލްތަކުގައި މަސައްކަތްކުރެއްވި ދައުލަތުގެ ދިވެހި އަދަބު
ގުޅުންތަކުގައި ވަރަށް މޮޅުވެފައި، އެ ގުޅުންތަކުގެ ބޮޑުބޭފުޅުންގެ ކޮޅުން
ނަޝީދުގެ ކުރީއިރު އަލްއުސްތާޛު ވަޙީދުން އިބްރާހީމްއާ ގުޅުއްވައި އެކީވާ
ސަފުހާތަކުން ދިވެހި އަދަބު ގުޅުންތަކަށް ލިބުނު ފުރުޞަތެވެ.

އަލްފާސިލް އިބްރާހީމް ޝިހާބަކީ، އަލްއުސްތާޛު ވަޙީދުން
އިބްރާހީމްއާއި އެހެނިހެން ދިވެހިބަސްފޮތުން ހުރިހާ މަޢުލޫމާތު މަޢުލޫމާތު،
ދިވެހިކޮށްދޭ ބަހާއި ހުރިހާ މަޢުލޫމާތު ހުރިހާ ކަމެއް ހުރިހާ ދިވެހި
ފޮތްތަކެވެ. އެހެންކަމުން މަޢުލޫމާތު ކަރުދާހުގެ ވެރިކަމާ ގުޅޭ
ގުޅުން ކުރެއްވި އިބްރާހީމް ޝިހާބުގެ ކަނޑައެޅުން ދިވެހިބަހާއި އިބްރާހީމް
ފަސްގަނޑުން ދިވެހިބަހަށް ދިރުވައި، އެކުލަވާލި ގޮތްތަކަށް ނަޝީދަށް
ދާންދެކޮޅުގައި ހަމަޖެހިގެން ވެއެވެ.

އިބްރާހީމް ޝިހާބުގެ ދިރުއްވުންތަކުގައި ހުރިހާ ހާދިސާތަކާ ގުޅޭ
ދިރުއްވައިދިނުމާއި އިބްރާހީމްގެ ފޮތްތަކެއް ގެނެސްދީފައި "ޚަބަރު"
މަޖައްލާގައި ދިރުއްވައިދިނުމާ ދި އި، ނަންބަރު ހިއްވައިދީ ބެލެހެއްޓެވެ.

"ހިއް!ހިއް!ހިއް!ހިއް!ހިއް!ހިއް!

ވަރަށްގޮސް ސިޔާސީ އެހެންމެ؟ ޝާއިރުގެ ތަރުޖަމާއެވެ. މެމްބަރު
އެއީވެ. އަސާސީގަ އެއީވެ. އެއްހުރި ގުޅުންތަކާ އެއީވެ.

ސިޔާސީއިސްލާހުގެ އަޑުތަކެވެ. ދުރުގައި އަޑުއިވިގެންދާތީއެވެ! އަޑުއިވޭ، ކާކުއަޑުއަހާނީއެވެ؟

އާދޭ! ސަލާމަތް އަޑުއަހަނީއެވެ! "ދުރަށް" ފެނަހިއްޖެ!

ދެއްވަނީތޯ؟ މަރުވެވުމުގެ ކުރިމަތިވެސް ވިސްނުމާ ދުރުކަމެވެ! "ފާޅުގާ"
އަދި ނުހަނުހާ ވިހުރުވަސްވެގެން، ދުނިޔެމަތީގައި އަޅުސްވެގެން އުފެދިއްޖެ!
ގޮތުގެ މިނުނުހަން، ގޮވައިލާ! ފުރުޞަތު ކުރެވިއްޖެ. ކާކުވެސް ކަމަކުރު
ދެވިއްޖެ."

އިބްރާހީމް ބިހްދީގެ ތަޢުލީމީ ދާއިރާއަށް ޚިދުމަތްކުރުމުގެ ސަބަބުން ފަހުގެ
އަސްލުގަނޑު ތަޢުލީމު ތަރައްގީ.

އަލްފާޟިލް އިބްރާހީމް ބިހްދީ އަވަހާރަވީ 5 ސެޕްޓެމްބަރު 1992
(8 ރަބީޢުލްއައްވަލް 1413) ގައެވެ. އުމުރުފުޅު، 86 އަހަރެވެ.

އައްސައްޔިދު އުމަރު އީސާ

އައްސައްޔިދު އުމަރު އީސާ ނުވަތަ (އީސާކަލޭފާނުގެ ދަރިކަލުން)
އުފެއްސެވީ ބަނގްލަދޭޝްގެ ބޮޑު އަތޮޅުގައި ކުޑަވެރިން ވެންތެވިއްޔެވެ. ހިނގާ ގަޑިވެއްޖޭ
ވެރި އަރިހުގެއެވެ. އޭނާ ދިރިއުޅުއްވީ އަލިކަން ދެކެވަޑައިގަތީ 1916 ގ. ވަނަ
އަހަރު މާލެގައެވެ. ބައްޕައަކީ ގުޅިއަލިކާފޫގެ ގުޅި އީސާކަލޭގެފާނެވެ.
މަންމައަކީ، ރަންފުޅުގެ ދަރިކަލުންނެވެ.

އޭނާ ކިޔަވައި ލިބުނީ މިސްކިތުންނެވެ. އެއީ 1920 ގެ
އަހަރުތަކުގައެވެ. އެތަނުން އޭނާއަށް ދީނީގޮތުން ތަޢުލީމުގެ
ހަރުދަނާކަން އޭނާގެ ދުވަހު ގަޔާވުން ދިވެހި ތާރީޚު އަންގަނީ،
ސާފުކޮށް ދެންނެވޭނެއެވެ.

ތަޢުލީމީ ކަންތައްތަކުގައި، ބައެއް ކުދިކުދި ގޮތްގޮތުން އޭނާ އެތަކެއް
ފޮތްތަކުގައި ހޯދައިގެން ބަދަލުކުރައްވާ ރާއްޖެއަށް ފުދޭފަދަ
އެއްބަސްވުމެއްގައިވެއެވެ. އައްސައްޔިދު އުމަރު އީސާފާނު، މިހާރުވެސް ދިވެހި ބަހަށް
އަގުހުރި ތަރުޖަމާތައް ބަޔާނު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން
"ހަނދާންތަކުގެ ބަނބުރު" "ޤައުމު، ދީނު" "ތަރިކަތު" މަސްއޫލު "ކަލިމާ
ވަރުވުން" މިފަދަ ފޮތްތައް ހިމެނެއެވެ. މިގޮތުން ނަތީޖާއަކީ
އުފެއްދުންތެރި ގޮތުގައި ގަބޫލުކުރެވޭ ދިވެހި ޤާނޫނު ވުޒާރާއެވެ.
ހަނގުރާމައިގެ ބަނބުރު މުސްލިމުން ކުރިއެރުމާއި ތަރިކަށް ހަނގުރާމަތަކުގެ
ވުޒާރާއެވެ. އެހެނގުރާމަތަކުގައި މުސްލިމުންގެ ހިތްވަރުގަދަ މުޅިދިވެހިން
ސާފުކޮށް ދެއްކުމާ ހިތްވަރުގެ ވުޒާރާއެވެ.

ކަލިމާ ވަރުވުން، ނުވަތަ ކަލިމާއާއި ދިވެހި ވުޒާރާއިން، އޭނާމުންގެ

ޝުޢޫރުތަކާއި އުއްމީދުތަކެއް އެކާއި އުޅުއްވިގެންވާ އާއްމު އަދަބުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއްބަސްވުމެއްގެ ވާހަކަތަކެކެވެ. އެވާހަކަ އަދަބީ ބަހަން ތަރުޖަމާކުރުއްވި މުސްތަޤްބިލުގެ ބޭނުމާއި ކަސްރުދާ ވަލިވެގެން ދިޔަކަމަން ބުނެވެއެވެ. ވީމާ، އެވާހަކައިގެ ބާރަށް މިވަރުން އުނިވަތެއިގެންވާނެއެވެ. އިސްވެ މިދުނިޔޭގެ ކުރިޔަކައި ވާހަކައެއްވެސް އަރަބިބަހުން ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރައްވާފައިވާ ފޮތްފޮތެވެ. އަދި މިގޮތުގައި އިތުރަށް "ފާރިސީވީ ގުލިސްތާން" ގެ ނަމުގައި ސަޢުދީ ކުރުނުކުރައްވާ ހަޤީޤަތުގެ ބަރަކާތެއް ވަރަށްގިނަ ފޮތްފޮތެކި، ހަމަ އާންމުގެ ތަރުޖަމާކުރެއެވެ. އަދި މިއެއްވެސް ތަރުޖަމާއެއް ފަރަންސީސީ ވިލާތުގެ މަޝްހޫރު ވާހަކަ ދިރުނުބިހާއެއްކަހަލަ އެޅުއްވުމަކީ ބޮޑުސޮ ދިރުއްވި، ކަށުނޑު ކޮށް ދަ ކަހުނޑު ކިޔަސްޑު، ވާހަކަވެސް އާންމުކޮށް، ދިވެހިބަހަން ގެނެސްދީފައިވެއެވެ. މިވާހަކައިގެ ބަދަލުގައި ދިނުގައިދިރިގެން ވާހަކަ ވިސްނުންތެރިން އުނިގެނެއްގެ ގެނަގުވާނެއެވެ. އަދި "ފަރަނސީ ޝަސްނަވާރު" ފަދަ ބައެއް ފޮތްފޮތެވެސް ދިރުއްވާފައިވެއެވެ.

އާންމު ޒަމާނުގައި ލިޔުއްވާފައިވާ ނޫސްތަކުގެ ހިސާ ސަރުކާރުގައް ފުރުއްވާފައިވަނީ އާންމެވެ. އާގައިތަކަން ބައެއް މަޖައްލާތަކުންވެސް އާނާ ދިރުއްވާފައިވެއެވެ. ކުއްލިއަކަށް ހިތަނގަން މަޑިގަނޑު ދި ނަމުކުރެވެ. "އަބީލާ، ކުއްދީލާ" "ސޫނުރަތާއި ބިލުއަ" ދިރިއުވުމުގެ މަސްނަވީން މިވަރު މަޅޯސްއުތަކަން އާނާ ދިރުއްވާފައި ހުރިނު ޒުވާނުތަކާއި އިބާރާތްތަކެއް އެހެން ވަރަށް ތަފާތުވާނެއެވެ. އާނާ އެހެން އެއްވެސް އަދިބަކާ އިޖުތިހާދު ކަޑައިގަނޑިއާވާކަން ނޫފުއްވަފައެވެ. ވިސްފުވާނު، "އަހަރެން ކަންފުރުން މިހާކަ ކާރިކުރާކަން ބޭނުފުއްނުނެވެ. އަހަރެން ދިރާނި، އަހަރެންގެ ގޮތަނެވެ. ދިރާ ދިރުސްއްޔެ ގެނެ ދެ ޖައްސެ އެއްކެއް އަހަރެން ފޫރުއްވާދިނަށެވެ. ދިއި، އަހަރެންގެ ގޮތެވެ." އޭގެ ތުރުފުގަނެވެ. އާންމު މަޖުމޫނުތަކާއި ވާހަކަތަކާއް ޔަޤީން ބޭރުބޯނިލާފި ބާރެއް އެދިރުނުތަކުގައި ނުނަނަކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި އިބާރާތްތަކެއް ސާފުވާގައި އެކަކީ ސާދާވެސް ގުޅިލާ. ދިގުކަމުން

އޯބިނޮންނަވަރެއްނޫނެވެ. ބަޝީރަށް ބަނޑުބެހުން ނުއުފުއްދާވެރިއަ
ނުވެނޫނުމެއްވެ. އޭނާ، ސަލާމް، ހިތްއެކުވެއްޖެ ފަރި ބޭނުމަކަށް އިބްރާހީމަކަށްވެ
ފަރި އަރިބޭއްލަވުމަށް ގަބޫލުކުރަން ޖެހެއްވެ.

އަރިބޭއްވެ ދިމަހަން އާނާއަށް، މިސްލެއްނުވެވަރު ފަންވެރިއެއްވެސް
ވެއްވެ. އާނާއަށް، ކަމަށް ބަދިގެހަށް ނަވަލަން ފަސްލަކާއާޅާ ފެން ސަރުކަވަރި
އުފައްދި ފަންވެރިއެއްވެ. ވަގުތު، ބަވާއްވެ. ވަރަށްވެސް ގެއްލިވިއްވެ. ދިރިހުރި
ހިސާބުވަމް އެކަކުވާ އެވަމް ފެބޭމް ގެއްލިވިއްވެ. އާގެބޭރާގައި، އާނާ
އަރުވާބަދިވާގައި ހުސްނުވިއިރު ހިތްޕުރަން ކާސްގައިވާ އަސަރުތަކަށް
ހާކުރަހްވާގައިވާ ވޭރި ސާމުދުރަތަށްވެސް ހިފުނުއްވެ. ނަވަވެސް އާރުރިކަ
އަސަރުތަކާއްވެ ތެރެއިން ލޮބުވެ އަސަރު ފޫފޫގައިހުރިލަށް ވަރި
ކޮޅެއްދޫނުވެ. އެބޭބަކި އެނގޭ ދިނަދިން ހިތްއެވާގައިވަރި، "ސިރި
އަސްނުގަޅާ" ބައި ފެންތަކާވެ. އޭނާ، އާނާގެ ހުކަވާގެދަނާ ސަރުއްކާއްނުތަވެ.

"ފުރިލާ އަސްރިރާ ބިންހަން ސިސިރިސިރާ
ދަރިވާ ސިރުން ކޮދަން ފާދުނުއަސިރާ
ޤިރިނުން ވާގަރުއާރި ހުރިހުރުން ވަސްދޫރި
ފުރިބިކަން ބިސްދުހައިދާރި ދިރިނުވިއްދާ ހާރި. ދަރިވާ......
ކުދުއްގަދަ ހަނދުމާރި ގޮދާވަދު ދޫނާރި
ފޮދުހައި ގަހުކަން ނާރިބާ ވުނުމާބިނާރި. ދަރިވާ......

އަރިފޯސް އެހެން ސަރުއްކާނަވެ.

ހަރުދުނާރާ އަރިފާދާ، ހަދުރާ ބިވުނުދަރުވަދުފާދާ
އަދުގާ ފިރިކަރުފާދާ ބަދުރިބޭނުދު ހިދުފާވަދުފާދާ
ފަހަކަން އަދާދުރަހަ ދުނުދަވާ
ކަހަދައްބަރިގޭ ހަހަފެއްނުދާ

ބަލަދެން އެއްޗެހިގެންދިޔައިރު ދެރިޔާ... ލަދުގާ
ތަލިކަންފަޅުއްވަނަ އަލިޔަކީ ލިބުނީ
ހަލިހަލިފޯތްއެގައި ފަލިތަތްބާލާ
ބަލިވެސްކުރާނުވާކަން އަދު ހަވަދުނުވޭ.

ދެން އޭނާ ހައްދަވައިފައިވާ އެހެން ލަވައެއްލެވެ.

ޗާނަންޓާ ވަންނަން ދެންނިޓާ
ޓާޗާވާނީ ދިލުނާޗޫނަހުނާލި ލާޓް
ތަނުގެއި ބެބުފުންވާ ރާގޫޓީއަށްރަނާން
ކަނުޖެހިލަންނާލަ ފަނުގުވާނީ، ދިގެންއާލާޓް
ދުއްރާ ވިސްނާޖް ލަދުޖޫނާ ލާލުގުދުން
ހުއްޖަސް ވާރޫނީ ހިޓްޓާދާނީ އެލާޓް

ދެން ރާޖިއްރާއިން ވަރަންގިނައިން އެނީ ލަވައެއްކެވެ. މިއީ ހަނދާ ރާނާގެ
ލޯބިވެރިޔާ ވައްޓަރު ޖޯޒަފަކައްހަރީ ހެއްދެވި ލަވައެއް ސިފައެވެ. އަދި
ހަނދާ މިލެސްބޮ ހަޓާލުކަރައްވައި، ހަނދުހުރިހާގެއް އުސްކަމުންނެވެ.

"ވާނީ ހުރިތާ އެރިވަނުހިނާ ދުނިޔާގެ ހުޅުރަނގެ ދެނޑިލާ
ވުނާގެ ހިޖް ދުރުގޮތުންގެން ތަޅުކާ ދެން ސާރިލާ
ހިބަސަކާހުން ވަސްބުވާވަރު ހިބުގެދިނަ ސަކާނާބޮގާ
ބިބުވަސްނުގުނިބާ ދެލިވަން ރިޔާލާ ވޯދިހިލާ
ބަސްދުރުދުރާވަރު ބެރިނުވަރި އަސްދުހުރުދުވަނަ ދުރުގާ
ވަސްގުވަސް ދުގޫނަނަން ތަރިތައް އެރީނާ ހިހިރިލާ

މިއީ، އެލަވައިގެ ނުވަތަ ގޮތުގެ ދެލިސްބައިތުކެވެ. ހިނާގެލަވަން

ޖެހިއްޖެއެވެ.

ކާމަމުގާ ބިޔަހިނާގިނު އާމަޚްރަތަށް ބިއްޔާ
ނާމަގާ ދިވެހިން ސަލާމަތް ޖެހިމަތީގާތަ ވިލާ- "

އާދަމެވެ. އުމަރު އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. ޙިކުމަތްތެރިއެކެވެ.
ފަންނުވެރިއެކެވެ. މުދައްރިސެކެވެ. ސަރުކާރަށް ޚިދުމަތްކުރެއްވި ޝާޢިރެކެވެ.

އޭނާ ދުނިޔެއުމުރުގެ އާޚިރަށް ދަތުރުކުރެއްވީ 10 ޑިސެމްބަރު 1988
ގައެވެ. އޭނާގެ އުމުރުފުޅުން 72 އަހަރުގައެވެ.

އޭނާ ގައުމަށްކޮށްދެއްވި ދުރުކުރުން ވާހަކަފުޅުތަކާއި އަމަލުން ކުރުމަށް
ވަސީލަތްކުރިކޮށް މާތް الله ރަޙްމަތް ލައްވައި ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި
ނިޢުމަތް ދެއްވާށިއެވެ.
